

Извештај о реализацији и результатима завршног испита на крају основног образовања и васпитања

школска 2017/2018. година

Београд, 2018

18%

20%

ЗАВОД ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЗАВОД ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

**Извештај о резултатима завршног испита
на крају основног образовања и васпитања
у школској 2017/2018. години**

Београд, септембар 2018.

Извештај о резултатима завршног испита на крају основног образовања и васпитања у школској 2017/2018. години

Издавач

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања

За издавача

Др Бранислав Ранђеловић, в.д. директора

Аутори извештаја

Ивана Николић

Јелена Недељковић

Јелена Петровић

Сажетак

Завршни испит организују и прате Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања у складу са својим надлежностима. Ради квалитетног спровођења испита сви актери користе *Приручник за спровођење завршног испита* и *Стручно упутство за спровођење завршног испита* који садрже прецизан опис корака, процедура и одговорности учесника у процесу. Након спроведеног завршног испита и уписа ученика у средње школе, Завод од Министарства преузима базу података о постигнућима ученика.

На основу бројних статистичких и аналитичких активности добијени су подаци који омогућавају остваривање евалуативне функције завршног испита. С тим у вези, доносиоцима одлука и широј стручној јавности омогућен је увид у образовна постигнућа ученика на различитим нивоима (општинском, окружном, административном и националном нивоу), као и у процену степена остварености општих и посебних стандарда постигнућа.

У овом извештају приказани су резултати завршног испита за 65.129 ученика који су наставу похађали на српском језику и приступили испиту у јуну 2018. године. Резултати ученика припадника националних мањина биће представљени у посебном извештају. Извештај не садржи резултате ученика који су испит полагали у августовском року јер Завод не располаже тим подацима, али и због тога што ови ученици решавају другачије тестове од својих вршњака који испиту приступају у јуну.

Просечно постигнуће ученика на тесту из српског језика, изражено у бодовима, износи 11,99, из математике 10,04, а на комбинованом тесту износи 12,60 од могућих 20 бодова. У прилог томе да су комбиновани тест и тест из српског језика били лакши говори и налаз да готово две трећине ученика на тесту из српског језика и на комбинованом тесту успева да реши половину задатака (постигне око 10 бодова), док је то случај са нешто мањим бројем ученика на тесту из математике.

Анализа постигнућа ученика на нивоу округа указује на то да око 60% округа остварује исподпросечна постигнућа на свим тестовима. Када се ради о тесту знања из српског језика, у отприлике трећини округа резултати су на нивоу просечних, док је то случај са мањим бројем округа на комбинованом тесту и тесту из математике. Ученици из два округа остварују изнадпросечно постигнуће на свим тестовима, а то су Град Београд и Јужнобачки округ. Нису утврђена велика одступања у постигнућима ученика унутар округа, осим на комбинованом тесту у два округа: Косовском и Рашком 2 – Нови Пазар. Анализирајући постигнућа током година, уочава се да трећина округа константно има исподпросечна постигнућа, а Град Београд је једини округ који има

изнадпросечна постигнућа из године у годину на свим тестовима. У целини гледано, у односу на претходну годину, окрузи у којима је било највише одступања од очекиваних резултата, у 2018. години показују ниже постигнуће, које се може сматрати објективнијим, чему су допринеле све мере Министарства и школских управа.

Постоји јасна повезаност између постигнућа ученика на свим тестовима и економских параметара развијености општине у којима се ученици образују. Наиме, са степеном развијености општине којој школа припада расту и постигнућа на завршном испиту, што је више уочљиво на тестовима из српског језика и математике него на комбинованом тесту.

Као и свих ранијих година, девојчице су успешније од дечака, при чему су разлике веће на тесту из српског језика него на друга два теста. Добијене разлике у корист девојчица су евидентиране како на републичком, тако и на окружном нивоу, али и у већини општина.

Одличан успех на крају осмог разреда остварује скоро половина ученика, док сваки пети ученик има све петице. Велики број ученика има петице из предмета који су били тестирани, пре свега из биологије, географије и историје, а најмањи број њих из математике.

Добијена повезаност између оцене и постигнућа на тесту указује на то да ученици који имају више оцене остварују боље резултате. Међутим, постоје размимоилажења у захтевима које различите школе постављају пред ученике за добијање исте оцене, што указује на то да би наставницима требало пружити додатну подршку у домену праћења и вредновања ученичких постигнућа.

Број ученика носилаца дипломе „Вук Караџић“ је прилично висок, па је тако сваки седми свршени основац носилац овог признања. Просечно постигнуће вуковаца је више у односу на републички просек, али у неким окрузима поједини вуковци не досежу ни републички просек. Налази упућују да унутар појединих округа постоји велика варијабилност постигнућа вуковаца, посебно када су у питању резултати на тесту из математике.

На основу података приказаних у извештају, формулисане су препоруке за унапређење програма испита, његовог спровођења и предложено је пружање мера подршке у оним подручјима у којима ученици остварују слабије резултате.

Да би се сагледала постигнућа ученика на крају основног образовања, важно је узети у обзир резултате завршног испита и оцењивање у основној школи, иако и у једном и у другом сегменту постоји простор за унапређивање. Анализе у овом извештају дају смернице на који начин их је потребно унапредити како би образовни систем био праведнији.

Сви презентовани подаци, као и резултати бројних истраживања Завода у вези са завршним испитом, доприносе процени образовних постигнућа ученика на крају основног образовања и васпитања и осигурању и унапређивању квалитета спровођења испита.

Садржај

1. Увод.....	4
2. Карактеристике завршног испита	6
3. Организација и спровођење завршног испита.....	8
3.1. Примена мера за пружање подршке на завршном испиту.....	8
4. Приказ популације ученика која је полагала завршни испит у јуну 2018.....	13
5. Опис скале коришћене за приказивање резултата.....	15
6. Опис структуре тестова према области, нивоу постигнућа и типу задатка.....	16
7. Приказ резултата завршног испита.....	17
7.1. Резултати завршног испита – национални, окружни, општински ниво.....	17
7.1.1. Приказ образовних постигнућа ученика.....	18
7.1.2. Приказ образовних постигнућа ученика на нивоу округа.....	20
7.1.3. Приказ образовних постигнућа ученика на нивоу општине.....	36
7.1.4. Приказ образовних постигнућа ученика према полу.....	40
7.2. Повезаност резултата завршног испита са школским оценама у осмом разреду.....	43
7.2.1. Приказ општег успеха и оцена ученика.....	44
7.2.2. Образовна постигнућа ученика у контексту оцена.....	47
7.2.3. Варијабилност критеријума оцењивања између школа.....	49
7.2.4. Носиоци дипломе „Вук Караџић“ и њихова постигнућа.....	52
8. Аналитичко-истраживачке активности и извештаји у вези са завршним испитом које припрема Завод.....	60
9. Закључци и препоруке.....	62

Прилог 1

1. Увод

Завршни испит на крају основног образовања предвиђен је *Законом о основама система образовања и васпитања* и има функцију сведочанства о знањима, умењима и компетенцијама стеченим током основног образовања. Њиме се испитује степен остварености општих и посебних стандарда постигнућа и обавезан је за све ученике на крају осмог разреда. С тим у вези треба истаћи да, уколико ученик не приступи испиту, не може да добије уверење о завршеном основном образовању. Поред сертификационе, испит има и селекциону функцију, јер резултати ученика утичу на селекцију при упису у средње школе. Завршни испит је једини екстерни испит у систему који обухвата популацију ученика осмог разреда. Подаци добијени након уписа ученика омогућавају остваривање и евалуативне функције увидом у образовна постигнућа ученика и представљају основу за предлагање свеобухватних мера за унапређивање. Вишеструка функција испита поставља веома комплексне захтеве пред Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, који је одговоран за припрему програма и тестова, али и за анализу, како резултата испита, тако и регуларности његовог спровођења.

Завршни испит на крају основног образовања и васпитања састоји се од три теста (теста из српског, односно матерњег језика, математике и комбинованог теста). *Приручником за спровођење завршног испита* предвиђају се поступци свих актера у овом процесу. Праћењем смерница за његово спровођење омогућава се полагање тестова под једнаким условима, али и објективно вредновање и оцењивање постигнућа на националном нивоу. Резултати приказани у овом извештају могу пружити подстицај наставницима да побољшају подучавање и наставу у школама, али и поређење постигнућа ученика са резултатима на општинском, окружном, регионалном и националном нивоу.

Испит је спроведен у два рока: јунском (18, 19. и 20. јуна 2018. године) и августовском (22, 23. и 24. августа 2018. године) за ученике који су били спречени да приступе испиту у јуну.

Извештај о реализацији и резултатима завршног испита у школској 2017/2018. години односи се на постигнућа ученика који су испит полагали у јунском року. Када је реч о ученицима који су испит полагали у августовском року, њихова постигнућа нису била предмет овог извештаја, због тога што Завод не располаже тим подацима, али и зато што ови ученици решавају различите тестове у односу на јунски рок. Резултатима ученика припадника националних мањина, који су испит полагали на језицима националних мањина, биће посвећена посебна пажња. Наиме, спровешће се додатне анализе које ће пружити целовитији увид у постигнућа ових ученика, па ће њихови резултати бити приказани у посебном извештају.

Поглавља која су представљена у Извештају о резултатима завршног испита у школској 2017/2018. години односе се на: карактеристике и развој испита; организацију

и спровођење испита са системом мера подршке ученицима и одраслим полазницима; приказ популације ученика, опис скале и структуре тестова; приказ резултата испита на различитим нивоима; анализу повезаности резултата са школским оценама и аналитичко-истраживачке активности које спроводи Завод. Поред тога, на основу добијених резултата, формулисане су препоруке намењене доносиоцима одлука у циљу даљег унапређивања система образовања и васпитања. Уједно, Извештај садржи прилог са приказом просечних постигнућа ученика на нивоу сваке општине.

2. Карактеристике завршног испита

Завршни испит на крају обавезног образовања и васпитања прописан је Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“, бр. 72/2009, 52/2011, 55/2013, 88/2017), а први пут је спроведен у јуну 2011. године.

Концепт завршног испита је утврђен 2010. године, са циљем да се обезбеде подаци о степену остварености општих и посебних стандарда постигнућа, односно образовних стандарда за крај обавезног образовања и васпитања, што је основа за вредновање квалитета обавезног образовања. У развоју концепта испита уважене су три његове главне функције – сертификациона, селекциона и евалуативна. Након обављеног испита сматра се да је ученик завршио основну школу и стекао право уписа у средњу школу, што значи да за овај испит није одређен минимум знања за полагање. Укупан број бодова који ученик може да оствари приликом уписа у средњу школу износи 100, и то 60 бодова на основу успеха у школи и 40 бодова на основу резултата на завршном испиту. Ученици који уписују уметничке школе, гимназије за даровите ученике и одређене стручне школе полажу, осим овог испита, и пријемни испит.

Садржај завршног испита одређен је Програмом завршног испита, који разматра Национални просветни савет, а доноси га Министарство просвете, науке и технолошког развоја на предлог Завода. Почевши од 2011. године, садржај овог испита мењан је у односу на број наставних предмета и број необјављених задатака у тестовима. У прве три године ученици су полагали испит који се састојао од два теста са утврђеним бројем објављених задатака. Од 2014. године ученици полажу испит који садржи три теста знања са необјављеним задацима из српског, односно матерњег језика, математике и комбинованог теста (задаци из биологије, историје, географије, физике и хемије). Дакле, водило се рачуна о принципима развојности и поступности приликом увођења завршног испита у систем образовања. Такође, Програмом завршног испита уређује се и начин полагања завршног испита за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, са циљем обезбеђивања једнаких права на образовање. Програм завршног испита садржи и део који се односи на полагање испита полазника основног образовања одраслих.

Тестови на завршном испиту садрже задатке којима се проверава оствареност образовних стандарда дефинисаних на три нивоа постигнућа – основном, средњем и напредном нивоу. Овим нивоима описују се захтеви различите тежине, когнитивне комплексности и обима знања, од једноставних ка сложеним. Приликом избора кључних стандарда, чија се оствареност проверава на завршном испиту, стручни тимови се руководе постављеним општим циљевима и исходима образовања, али и специфичним исходима из домена наставних предмета.

У складу са прописима којима се регулишу права ученика на образовање, ученици имају могућност да изаберу **језик** на ком ће полагати завршни испит. По правилу, ученици се опредељују за испит на матерњем језику, односно за језик на коме су похађали наставу. То значи да решавају све тестове на одговарајућем матерњем језику.

Почевши од 2012. године, завршном испиту претходи обавезни **пробни завршни испит**, који се спроводи у априлу или мају текуће школске године. Циљ овог испита је да се ученици боље припреме за завршни испит и да се провере прописане процедуре и обавезе школа као организатора.

Резултати испита, у складу са његове три функције, приказују се и користе на више нивоа: индивидуалном (ученик), школском, општинском, окружном, регионалном (школске управе као организационе јединице Министарства) и на националном нивоу. Овако приказани резултати пружају обиље података који се могу користити за унапређивање рада школа и развој система у целини.

Носиоци послова у вези са завршним испитом на крају основног образовања и васпитања на нивоу система су Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. Министарство је одговорно за квалитет организације и спровођење, а Завод за квалитет садржаја испита и квалитет извештавања. Због значаја завршног испита, не само за ученике, већ и за ширу јавност, обезбеђени су механизми информисања и упознавања јавности и школа, тако да на сајтовима Министарства (www.mpn.gov.rs) и Завода (www.ceo.edu.rs) сви заинтересовани могу да пронађу потребне информације о испиту.

3. Организација и спровођење завршног испита

Због значаја завршног испита, који је одређен његовим функцијама, носиоци одговорности су утврдили механизме и процедуре за осигурање квалитета свих фаза у реализацији овог испита.

Стручно упутство за спровођење завршног испита усваја се сваке школске године и њиме се дефинишу обавезе и одговорности свих учесника у том процесу. *Приручником за спровођење завршног испита* дефинисане су процедуре за: припрему програма завршног испита, информисање свих учесника, развој и израду задатака и тестова, осигурање тајности података, реализацију пробног и завршног испита, унос и обраду података, објављивање резултата и других информација. Такође, ближе су уређена сва релевантна питања о завршном испиту за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом и за полазнике школа за образовање одраслих које су усаглашене са принципима инклузивног образовања (поглавља *Смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита за ученике којима је потребна додатна образовна подршка* и *Смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита за школе које остварују програм основног образовања одраслих*).

3.1. Примена мера за пружање подршке на завршном испиту

Примена мера према ученицима којима је потребна додатна образовна подршка

Завршни испит је обавезан за све ученике у Републици Србији, па тако и за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом, чиме се обезбеђује равноправнији положај ученика у образовању, већа доступност образовања и остваривање права на добијање повратне информације о резултатима учења. Да би се то остварило, било је потребно да се на системском нивоу истакне значај ове подршке, али и да се помогне школама да подршку пруже на квалитетан начин, пре свега, у складу са стварним потребама ученика. Подсећамо да, у складу са системским законом, ученици имају право на прилагођавање услова и садржаја завршног испита.

Као што је раније истакнуто, конкретизација ове норме постигнута је кроз посебне правилнике, али и кроз смернице које су саставни део Стручног упутства за организацију и спровођење завршног испита. *Смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита за ученике којима је потребна додатна образовна подршка* веома детаљно описују видове и начин пружања подршке ученицима из осетљивих група пре, током и после завршног испита.

На основу одговарајуће здравствене и школске документације која се односи на индивидуални образовни план ученика, постоји могућност да се неки ученици ослободе обавезе полагања дела испита или испита у целини, о чему мишљење доноси надлежна интерресорна комисија коју именују органи локалне управе. С друге стране, ученици са сметњама у развоју и инвалидитетом који су приступили испиту могли су да користе

различита помагала и прилагођену опрему, самостално или уз ангажовање личног асистента. Смернице су предвиделе и прилагођавање испитног простора и времена полагања испита, као и полагање испита ван школе – у кући ученика, у некој другој установи итд. На основу утврђених потреба ученика, школски тимови планирају и реализују све активности за пружање подршке овим ученицима пре и током полагања завршног испита.

На сајту Завода презентован је инструктивни материјал о прилагођавању услова и садржаја завршног испита за ученике са сметњама у развоју. Уз нове информације и стручна упутства, материјал садржи и примере добре праксе, као и смернице како да се они учине доступним осталим корисницима.

Податке о потребама ученика за адаптацију тестова прикупљале су школске управе Министарства. Завод је прилагођавао и организовао штампање испитног материјала на Брајевом писму и са графичким преобликовањем, а за слабовиде ученике штампани су тестови са увећаним форматом слова, симбола и слика према потребама ученика (различите величине слова – од 16 до 42).

Ослањајући се на поменуте смернице за пружање подршке на завршном испиту ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом, основне школе су примениле различита решења.

На основу података из базе уписа коју администрира Министарство, **укупно 1.968 ученика из 644 основне школе похађало је наставу по индивидуалним образовним плановима (ИОП)** – прилагођавање услова, метода, наставних материјала (ИОП 1), прилагођавање садржаја и стандарда у правцу снижавања захтева (ИОП 2) и обогаћивање програма (ИОП 3). За ученике који су пратили наставу по ИОП-у 2 (61,5% од укупног броја ученика који су похађали наставу по ИОП-у), школски тимови су креирали прилагођени завршни испит. То значи да је у јуну 2018. године, осим редовног теста, било 1.211 различитих тестова из једног предмета, који су били одговор на различите потребе и капацитете ученика. За 720 ученика прилагођавани су само услови (простор, начин задавања задатака, асистенција током израде и сл.) док су тестови били исти. Коначно, само је 37 ученика наставу похађало по ИОП-у 3, а полагало је тестове као и већинска популација.

Табела 1. Број ученика у односу на тип ИОП-а

	Број ученика	% ученика у односу на тип ИОП-а
ИОП 1	720	36,6
ИОП 2	1.211	61,5
ИОП 3	37	1,9
УКУПНО	1.968	100,0

У односу на **пол ученика**, од укупног броја који су похађали наставу по неком од ИОП-а, 61,9% је било дечака, а 38,1% девојчица. Највише ученика било је у већинској популацији која је испит полагала на српском језику (93,1% од укупног броја

ИОП-а – 1.833 ученика). Ученика припадника **националних мањина** који су похађали наставу по ИОП-има било је: 112 (мађарски језик), 8 (словачки језик), 6 (румунски језик), по три ученика (албански и хрватски језик) и по један ученик (босански и бугарски језик).

Приказ броја ученика који су похађали наставу по ИОП-има **на нивоу округа** је у Табели 2.

Табела 2. Приказ броја ученика који су похађали наставу по ИОП-има на нивоу округа

	ИОП1		ИОП2		ИОП3	
	Број ученика	% ученика	Број ученика	% ученика	Број ученика	% ученика
БОРСКИ	24	3,3	31	2,6	/	/
БРАНИЧЕВСКИ	13	1,8	22	1,8	3	8,1
ГРАД БЕОГРАД	175	24,3	303	25,0	3	8,1
ЈАБЛАНИЧКИ	10	1,4	13	1,1	/	/
ЈУЖНОБАЧКИ	60	8,3	69	5,7	3	8,1
ЈУЖНОБАНАТСКИ	47	6,5	75	6,2	4	10,8
КОЛУЂАРСКИ	9	1,3	19	1,6	/	/
КОСОВСКИ	1	0,1	/	/	/	/
КОСОВСКО-МИТРОВАЧКИ	1	0,1	/	/	/	/
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	1	0,1	/	/	/	/
МАЧВАНСКИ	17	2,4	42	3,5	3	8,1
МОРАВИЧКИ	25	3,5	22	1,8	1	2,7
НИШАВСКИ	39	5,4	63	5,2	4	10,8
ПЧИЊСКИ	19	2,6	25	2,1	/	/
ПЕЊКИ	/	/	/	/	/	/
ПИРОТСКИ	16	2,2	19	1,6	/	/
ПОДУНАВСКИ	26	3,6	57	4,7	/	/
ПОМОРАВСКИ	25	3,5	42	3,5	/	/
ПРИЗРЕНСКИ	/	/	/	/	/	/
РАСИНСКИ	29	4,0	69	5,7	/	/
РАШКИ 1 - КРАЉЕВО	5	0,7	23	1,9	/	/
РАШКИ 2 - НОВИ ПАЗАР	1	0,1	2	0,2	/	/
СЕВЕРНОБАЧКИ	12	1,7	48	4,0	3	8,1
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	22	3,1	88	7,3	8	21,6
СРЕДЊОБАНАТСКИ	19	2,6	41	3,4	/	/
СРЕМСКИ	18	2,5	24	2,0	1	2,7
ШУМАДИЈСКИ	24	3,3	28	2,3	2	5,4
ТОПЛИЧКИ	20	2,8	3	0,2	/	/
ЗАЈЕЧАРСКИ	15	2,1	26	2,1	/	/
ЗАПАДНОБАЧКИ	35	4,9	39	3,2	2	5,4
ЗЛАТИБОРСКИ	12	1,7	18	1,5	/	/
УКУПНО	720	100	1211	100	37	100

Напомена: % ученика на нивоу округа израчунава се у односу на укупан број ученика са ИОП-ом (1, 2 или 3).

Анализа података у претходној табели показује да је највећи проценат ученика са ИОП-ом 1 и ИОП-ом 2 у округу Град Београд, што је очекивано с обзиром на величину овог округа. С друге стране, када је реч о ИОП-у 3, највећи проценат ученика бележи се у Севернобанатском, Јужнобанатском и Нишавском округу. У принципу, број ученика са ИОП-ом на нивоу округа не кореспондира нужно са укупним бројем ученика по окрузима, што се, између осталог, може објаснити и разликама у процени потребне подршке ученицима.

Према наведеним квантитативним показатељима, може се закључити да су школе и ове школске године примењивале Смернице које су биле саставни део Приручника. Подаци указују на то да се постојећи механизми подршке користе, али се није могло доћи до сазнања да ли је одговорено на потребе свих ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом. У односу на претходну годину, повећан је број ученика који наставу похађају по ИОП-у 1 и ИОП-у 2, док се смањио број ученика којима се обогаћују наставни програми (ИОП 3).

Примена мера према полазницима школа у којима се остварују програми основног образовања одраслих

До доношења стандарда постигнућа за крај функционалног основног образовања, одрасли полазници су на завршном испиту полагали тестове као и сви остали ученици у редовним школама. Од 2014. године полазници полажу завршни испит припремљен у складу са поменутиим стандардима.

Смернице за планирање, организовање и спровођење завршног испита за школе које остварују програм основног образовања одраслих намењене су свим школама у којима се образују одрасли. Мере подршке које је предложио Завод, а прихваћене су од стране Републичке комисије, посебно су важне у околностима када одрасли полазници полажу испит који је заснован на тзв. старим програмима.

Према подацима Министарства, **укупно 407 полазника из 39 школа полагало је завршни испит у јуну ове године.**

Већина полазника је решавала тестове на српском језику (97,8%), али је било и припадника мађарске националне мањине (9 полазника).

У односу на **пол**, уочава се да је више полазника мушког (60,2%) него женског пола (39,8%).

Приказ броја одраслих полазника на завршном испиту **на нивоу округа дат је у Табели 3.**

Табела 3. Приказ броја одраслих полазника на завршном испиту на нивоу округа

Округ	Број полазника	% полазника
БОРСКИ	8	2,0
БРАНИЧЕВСКИ	1	0,2
ГРАД БЕОГРАД	228	56,0
ЈАБЛАНИЧКИ	14	3,4
ЈУЖНОБАЧКИ	24	5,9
ЈУЖНОБАНАТСКИ	5	1,2
КОЛУБАРСКИ	/	/
КОСОВСКИ	16	3,9
КОСОВСКО-МИТРОВАЧКИ	/	/
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	/	/
МАЧВАНСКИ	5	1,2
МОРАВИЧКИ	3	0,7
НИШАВСКИ	41	10,1
ПЧИЊСКИ	2	0,5
ПЕЊКИ	/	/
ПИРОТСКИ	/	/
ПОДУНАВСКИ	5	1,2
ПОМОРАВСКИ	3	0,7
ПРИЗРЕНСКИ	/	/
РАСИНСКИ	7	1,7
РАШКИ 1 - КРАЉЕВО	/	/
РАШКИ 2 - НОВИ ПАЗАР	/	/
СЕВЕРНОБАЧКИ	11	2,7
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	11	2,7
СРЕДЊОБАНАТСКИ	/	/
СРЕМСКИ	1	0,2
ШУМАДИЈСКИ	8	2,0
ТОПЛИЧКИ	5	1,2
ЗАЈЕЧАРСКИ	1	0,2
ЗАПАДНОБАЧКИ	8	2,0
ЗЛАТИБОРСКИ	/	/
УКУПНО	407	100,0

Уочава се да су завршни испит ове године полагали полазници из 21 округа, највише из Града Београда.

4. Приказ популације ученика која је полагала завршни испит у јуну 2018. године

Завршном испиту у јунском року приступило је 69.462 ученика који су редовно завршили осми разред, од тога 51,3% дечака и 48,7% девојчица¹. Ученици су полагали три теста: (а) тест из српског, односно, за ученике који су се школовали на другом језику, тест из матерњег језика, (б) тест из математике и (в) комбиновани тест из физике, хемије, биологије, историје и географије. Подаци о броју ученика у односу на језик на коме су полагали завршни испит приказани су у Табели 4.

Број ученика већинске популације (српске националности) на завршном испиту износи 65.129 и они похађају наставу у 1.192 школе. Укупан број ученика припадника националних мањина који су полагали завршни испит износи 4.333, што чини 6,2% укупне популације ученика. Ови ученици наставу похађају у укупно 139 школа.

Табела 4. Број ученика у односу на језик на коме су полагали завршни испит

Језик на коме су ученици полагали испит	Број ученика		
	Тест из матерњег језика	Тест из математике	Комбиновани тест
Српски језик	65.129	65.129	65.129
Мађарски језик	1.552	1.552	1.552
Босански језик	1.509	1.509	1.509
Албански језик	644	644	644
Словачки језик	367	367	367
Румунски језик	82	82	82
Српски језик ²	81	81	81
Русински језик	72	72	72
Хрватски језик	26	26	26
Укупно	69.462	69.462	69.462

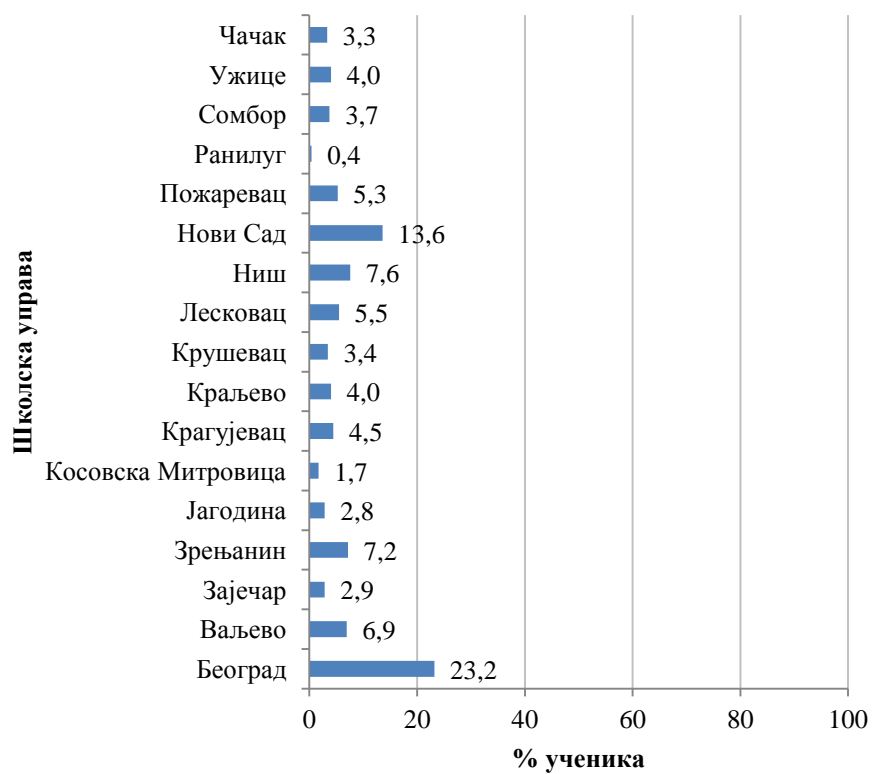
На Графикону 1 је приказана процентуална заступљеност ученика који су приступили завршном испиту и решавали тестове на српском језику у односу на школску управу, као организациону јединицу Министарства. Уочава се да нешто више од петине ученика у Републици Србији који су приступили завршном испиту долази из Школске управе Београд. Ови подаци пружају јаснију слику о обиму и сложености организације испита у појединим деловима Републике, а индиректно указују и на потребе ажурирања мреже средњих стручних школа и гимназија.

¹ Подаци обухватају ученике који су регуларно/редовно завршили осми разред у шк. 2017/18. години. Нису обухваћени ученици који су претходних година завршили основну школу, ученици који имају пребивалиште у Републици Српској, ученици који су основну школу завршили у иностранству, као и они који су испит полагали на прилагођен начин. Ученици који уче по ИОП-у 2 (према измењеним стандардима) и полазници школа у којима се остварују програми основног образовања одраслих нису били предмет даље анализе. Они су решавали другачије тестове због чега њихови резултати нису обухваћени овом анализом.

² У питању су ученици бугарске националне мањине који су полагали тестове на српском језику.

Графикон 1. Процентуална заступљеност ученика који су приступили завршном испиту према школској управи

5. Опис скале коришћене за приказивање резултата

Резултати завршног испита имају вишеструку употребну вредност за носиоце развоја система образовања, али и за школе. За даље унапређивање квалитета наставних програма и рада наставника, као и за предузимање одговарајућих мера на системском нивоу, посебно ће бити драгоцене поређења постигнућа ученика у више генерација. Због тога је у анализи и приказу постигнућа примењен посебан поступак трансформације података који омогућава поређење резултата више генерација ученика. Од прве године спровођења испита резултати се приказују на стандардизованој скали, тако што просечно постигнуће на републичком нивоу износи 500, а стандардна девијација 100 бодова ($AC=500$, $CD=100$). Дакле, ученик који на овој скали има 500 бодова, остварује резултат који одговара националном просеку. Такође, то значи да се у опсегу између 400 и 600 бодова (± 1 СД) налази око две трећине ученика у Србији. Као критеријуми постигнућа дефинисане су следеће категорије: просечно постигнуће се креће у распону од 490 до 510 бодова, исподпросечно је оно постигнуће које је мање од 490 бодова, а изнадпросечно постигнуће веће од 510 бодова.

Будући да су **тест из математике** и **комбиновани тест** били идентични за све ученике, независно од језика на коме су полагали, извршена је стандардизација скале на целој популацији ученика. За **тестове из матерњег језика**, скала је стандардизована за сваки језик посебно. Изузетак чини бугарски језик, јер су припадници бугарске националне мањине полагали тест на српском језику. На тај начин, 500 бодова има ученик који је остварио просечно постигнуће на тесту из матерњег језика. Стандардизација на нивоу целе популације у овом случају није била оправдана, због постојећих разлика у тестовима. Наиме, поменуте разлике су последица нешто другачијих програмских садржаја и образовних стандарда за крај обавезног образовања.

Просечно постигнуће ученика изражено је на скали од 0 до 20 бодова, док је за остале анализе коришћена стандардизована скала. Уколико би се резултати приказивали као број остварених бодова на тесту, постојао би проблем са поређењем резултата у више година, јер тестови могу бити различите тежине, имати мање или више задатака или другачији начин вредновања.

6. Опис структуре тестова према области, нивоу постигнућа и типу задатка

Будући да се завршним испитом проверава степен остварености стандарда постигнућа, стручни тимови припремају задатке који репрезентују изабране стандарде постигнућа. При томе се води рачуна о односу броја задатака са основног, средњег и напредног нивоа. Избор стандарда постигнућа који ће се проверавати на завршном испиту условљен је општим исходима основног образовања, циљевима, задацима и садржајем наставног програма одређеног предмета и задатим обимом теста.

Тест из српског језика садржи 20 задатака груписаних у четири области. Највише је задатака (8) из области *Граматика, лексика, народни и књижевни језик*, затим из *Књижевности* (6), четири задатка је из области *Писано изражавање* и два из области *Вештина читања и разумевање прочитаног*. Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (десет), шест задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Од ученика се очекивало да у 14 задатака изаберу један или више од понуђених одговора, док је преосталих шест задатака подразумевало краћи или нешто дужи одговор који садржи образложење.

Тест из математике садржи 20 задатака груписаних у пет области. Највише је задатака (по 6) из области *Геометрија* и *Бројеви и операције са њима*. Четири задатка су из области *Обрада података* и *Бројеви и операције са њима*, три из области *Алгебра и функције*, док је само један задатак из области *Мерење*. Према нивоу постигнућа, највише је задатака са основног нивоа (девет), седам задатака припада средњем нивоу, а четири напредном. Већина задатака је била отвореног типа, тако да су ученици углавном били у обавези да наведу поступак решавања. У само три задатка од ученика се очекивало да од неколико понуђених изаберу тачан одговор.

Комбиновани тест се састоји од 20 задатака из пет наставних предмета (физика, хемија, биологија, географија и историја). Највећи број задатака ученици су решавали из биологије (пет), а најмањи из хемије (три). Тест садржи по четири задатка из физике, географије и историје. Готово половина задатака на тесту је са основног нивоа постигнућа (9), следи шест задатака са средњег и пет са напредног нивоа постигнућа (из сваког предмета су били заступљени задаци са сва три нивоа постигнућа). Девет задатака се може сврстати у затворени тип (вишеструки избор, повезивање), док се у једанаест задатака од ученика очекивало да наведу кратак одговор.

Може се констатовати да је у тестовима однос задатака са различитих нивоа постигнућа равномерно распоређен, при чему преовлађују задаци са основног нивоа. На тесту из српског језика и комбинованом тесту има више задатака затвореног типа у односу на тест из математике. Задаци овог типа пружају ученицима већу могућност погађања (независно од исхода). На комбинованом тесту се, од прошле године, припремају различите комбинације задатака како би се смањила вероватноћа преписивања. За разлику од ова два теста, на тесту из математике је највише задатака отвореног типа, што може утицати на постигнућа ученика.

7. Приказ резултата завршног испита

7.1. Резултати завршног испита – национални, окружни, општински ниво

Као што је већ раније речено, сви приказани резултати односе се на ученике који су регуларно завршили осми разред и наставу слушали на српском језику³. У овом поглављу су представљена постигнућа ученика у односу на више показатеља (округ, општину и пол). Приказани подаци могу бити корисни доносиоцима одлука у процесу дефинисања мера подршке у циљу достизања образовних стандарда постигнућа.

Најпре су анализирана **просечна постигнућа** ученика на сва три теста, а описана је и дистрибуција постигнућа која омогућава увид у то колики број бодова је достижан ученицима различитих нивоа успешности (пре свега најмање успешним и најуспешнијим ученицима).

Анализирана су постигнућа ученика из различитих **округа**, при чему су резултати приказани од прве године спровођења завршног испита, како би се стекао јаснији увид у кретање постигнућа ученика из различитих округа током година. Наиме, подаци из претходних година указују да, док у појединим окрузима постоји варирање постигнућа (у смислу раста или опадања), у неким другим окрузима та постигнућа су стабилна.

Будући да се окрузи веома разликују у погледу броја ученика, као и да обухватају неуједначен број **општина** различитог нивоа економске развијености, значајно је утврдити каква су постигнућа ученика у свакој општини. Уједно, идентификоване су општине у којима се бележе највиша и најнижа постигнућа, а приказан је и распон постигнућа на сва три теста. Имајући у виду да на ове разлике могу утицати и економски услови у којима се ученици образују, анализирана су постигнућа општина у односу на то ком степену развијености припадају.

Праћење постигнућа ученика према **полу** на националном, окружном и општинском нивоу даје одговор на питање да ли су просечна постигнућа дечака виша или нижа у односу на девојчице.

---

³ У другом извештају биће анализирана постигнућа ученика бугарске националне мањине који су такође решавали тестове на српском језику, као и резултати ученика припадника других националних мањина.

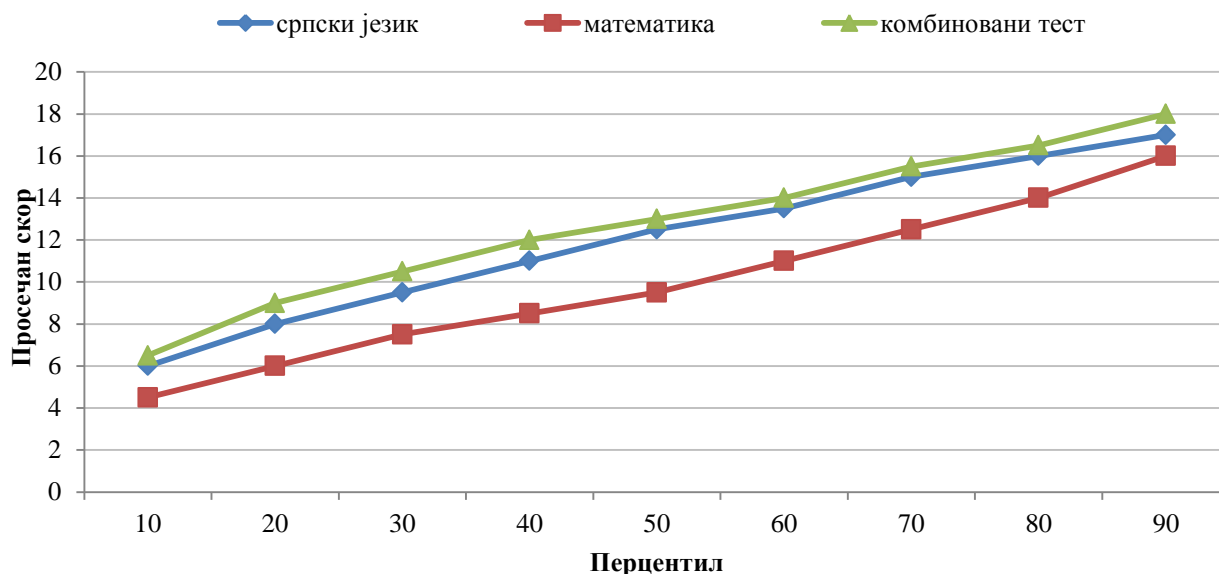
7.1.1. Приказ образовних постигнућа ученика

Просечно постигнуће на тестовима изражено је на скали од 0 до 20, пошто овај број бодова кореспондира са укупним бројем задатака. За потребе уписа ученика коришћена је другачија скала (по 13 бодова за тест из српског језика и математике и 14 бодова за комбиновани тест), која са становишта анализе није релевантна.

Ученици су били најуспешнији на **комбинованом тесту** (просечно постигнуће износи **12,60 бодова**), потом на тесту из **српског језика** (просечно постигнуће износи **11,99 бодова**), док су најмање успешни били у решавању теста из **математике** (просечно постигнуће износи **10,04 бода**).

Да би се боље разумела дистрибуција постигнућа ученика и установило колико бодова на сваком тесту постижу најуспешнији, колико мање успешни, а колико најмање успешни ученици, на Графикону 2 је приказан **просечан скор на тестовима по перцентилима**. Перцентил је место у дистрибуцији испод кога се налази одређени проценат испитаника. На пример, 10. перцентил (10%) указује на постигнуће испод кога се налази 10% ученика (док се изнад налази 90% ученика), а 90. перцентил (90%) указује на постигнуће испод кога се налази 90% ученика (док се изнад налази најбољих 10% ученика).

Графикон 2. Постигнуће ученика по перцентилима на сва три теста

Српски језик	6,0	8,0	9,5	11,0	12,5	13,5	15,0	16,0	17,0
Математика	4,5	6,0	7,5	8,5	9,5	11,0	12,5	14,0	16,0
Комбиновани тест	6,5	9,0	10,5	12,0	13,0	14,0	15,5	16,5	18,0

На основу Графикана 2, уочава се да је за првих 10% ученика са најнижим постигнућем најлакше било да реше задатке на комбинованом тесту и тесту из српског језика (неким од њих је достижно око 6 бодова), а најтеже на тесту из математике

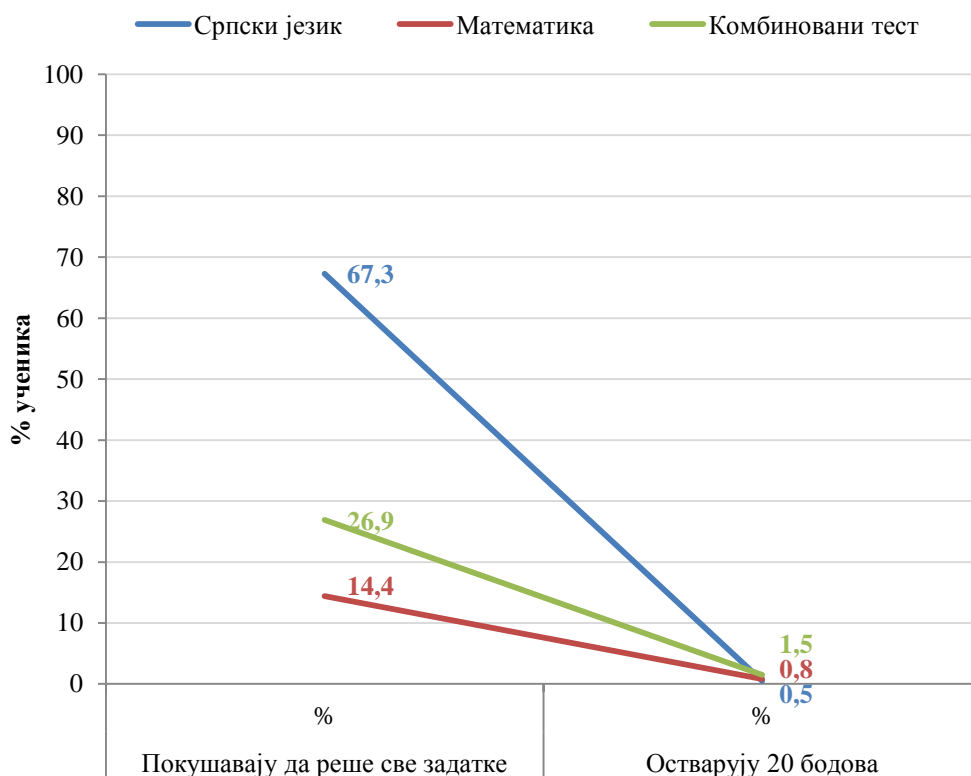
(максимално 4,5 бода). Када се ради о 10% најуспешнијих ученика, они постижу 16 и више бодова на тесту из математике, 17 и више на тесту из српског језика, а 18 и више бодова на комбинованом тесту.

Врло је индикативан налаз да готово две трећине ученика на тесту из српског језика и на комбинованом тесту успева да реши половину задатака (постигне око 10 бодова), док је то случај са половином ученика на тесту из математике.

У циљу бољег сагледавања постигнућа, утврђен је **број ученика који нису покушали да реше ниједан задатак**, као и **број оних који су се потрудили да реше читав тест**, без обзира на укупан број бодова који су остварили. Као што је и очекивано, врло мали број ученика (26 на тесту из математике, 22 на тесту из српског језика и 14 на комбинованом тесту) није решавао ниједан задатак и вратио је дежурном наставнику празну испитну свеску. С друге стране, постоје битне разлике у броју ученика који су покушали да реше све задатке на различитим тестовима. Наиме, две трећине ученика је покушало да реши све задатке на тесту из српског језика (67,3%), четвртина је то учинила на комбинованом тесту (26,9%), док је сваки седми ученик (14,4%) покушао да реши све задатке на тесту из математике (Графикон 3).

Када посматрамо ученике који имају **минималан број бодова**, уочавамо следеће: највећи број ученика са 0 бодова је на тесту из математике – 161, следи 89 ученика без бодова на тесту из српског језика, док на комбинованом тесту 86 ученика није освојило ниједан бод. Највише ученика је остварило **максималан број бодова** на комбинованом тесту – 970 (1,5%), затим на тесту из математике 520 (0,8%), а најмање на тесту из српског језика – 346 (0,5%).

Графикон 3. Приказ процента ученика који су покушали да реше све задатке и ученика који остварују максималан број бодова на сва три теста

На основу наведених података можемо уочити да знатно већи број ученика покушава да реши све задатке на тесту из српског језика у односу на друга два теста. Ово се у одређеној мери може објаснити структуром теста, тј. типом задатака, јер тест из српског језика садржи највише задатака затвореног типа. Премда велики број ученика на тесту из српског језика покушава да реши све задатке, у односу на друга два теста, најмањи број њих остварује максималан број бодова. На комбинованом тесту највећи број ученика успева тачно да реши све задатке, тј. да оствари максималан број бодова.

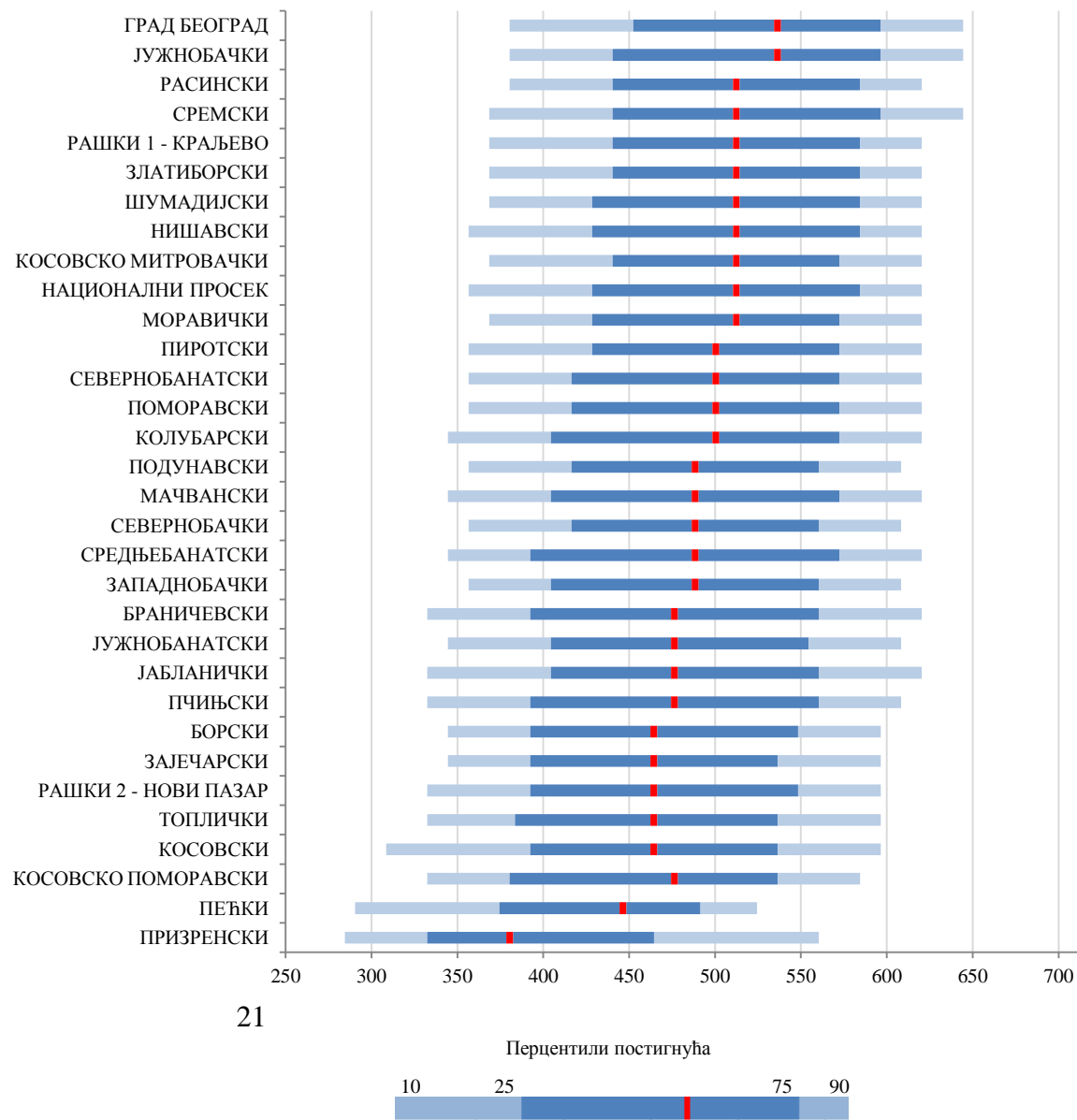
7.1.2. Приказ образовних постигнућа ученика на нивоу округа

Просечна постигнућа ученика из 31 округа на тесту из српског језика приказана су у Табели 5. Вредност стандардне девијације (СД) показује колико се ученици у оквиру одређеног округа разликују у погледу постигнућа. На Графикону 4 су приказани и подаци о перцентилима постигнућа (10, 25, 75, 90), док црвена линија представља медијану (испод и изнад које се налази по 50% ученика).

Табела 5. Просечно постигнуће ученика различитих округа на тесту из српског језика

ОКРУГ	ПРОСЕК	СД
ГРАД БЕОГРАД	521	97
ЈУЖНОБАЧКИ	517	100
СРЕМСКИ	509	100
РАСИНСКИ	509	91
РАШКИ 1 - КРАЉЕВО	508	96
ЗЛАТИБОРСКИ	506	96
ШУМАДИЈСКИ	506	97
НИШАВСКИ	505	101
КОСОВСКО- МИТРОВАЧКИ	503	93
НАЦИОНАЛНИ ПРОСЕК	500	100
МОРАВИЧКИ	500	93
ПИРОТСКИ	496	98
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	493	101
ПОМОРАВСКИ	491	99
КОЛУБАРСКИ	488	102
ПОДУНАВСКИ	486	95
МАЧВАНСКИ	485	102
СЕВЕРНОБАЧКИ	484	94
СРЕДЊОБАНАТСКИ	483	104
ЗАПАДНОБАЧКИ	480	99
ЈУЖНОБАНАТСКИ	478	97
БРАНИЧЕВСКИ	478	102
ЈАБЛАНИЧКИ	475	105
ПЧИЊСКИ	471	106
БОРСКИ	468	96
ЗАЈЕЧАРСКИ	466	95
РАШКИ 2 - НОВИ ПАЗАР	465	100
ТОПЛИЧКИ	464	103
КОСОВСКИ	463	100
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	462	96
ПЕЊКИ	428	79
ПРИЗРЕНСКИ	400	100

Графикон 4. Постигнућа ученика различитих округа на тесту из српског језика

Као што се може видети из наведених података (Табела 5), најбоље постигнуће (**изнадпросечно постигнуће** које износи више од 510 бодова) остварују ученици из два округа: Града Београда и Јужнобачког. Постигнуће ученика из једанаест округа: Сремског, Расинског, Рашког 1 – Краљево, Златиборског, Шумадијског, Нишавског, Косовско-митровачког, Моравичког, Пиротског, Севернобанатског и Поморавског је **на нивоу националног просека** (у интервалу од 490 до 510 бодова). **Ниже постигнуће од националног просека** показали су ученици из осамнаест округа: Колубарског, Подунавског, Мачванског, Севернобачког, Средњобанатског, Западнобачког, Јужнобанатског, Браничевског, Јабланичког, Пчињског, Борског, Зајечарског, Рашког 2 – Нови Пазар, Топличког, Косовског, Косовско-поморавског, Пећког⁴ и Призренског (постигнуће ниже од 490 бодова). Разлика између округа са највишим и најслабијим постигнућем износи 59 бодова (изузети Пећки и Призренски округ), што је мање од једне стандардне девијације.

Поред просечног постигнућа, важно је имати у виду и стандардну девијацију. Окрузи у којима не постоје велике разлике између ученика у погледу постигнућа јесу они у којима је, између осталог, постигнута већа праведност у образовању. На националном нивоу стандардна девијација износи 100 бодова, што значи да су у окрузима у којима је стандардна девијација већа од 100, разлике између ученика у погледу постигнућа веће него на националном нивоу, а у окрузима где је стандардна девијација мања од 100, разлике међу ученицима су мање него на националном нивоу. У том контексту, може се рећи да се најмање разлике у постигнућу међу ученицима бележе у: Пећком, Расинском, Косовско-митровачком и Моравичком округу, док су највеће разлике, али не и знатно велике у: Пчињском, Јабланичком и Средњобанатском округу.

Перцентили који описују дистрибуцију постигнућа ученика у оквиру одређеног округа приказани су на Графикону 4. Пример: Уочава се да је у Шумадијском округу 10. перцентил на скору 368, 25. перцентил на скору 428, 75. перцентил на скору 584, док је 90. перцентил на скору 620. То значи да 90% ученика у Шумадијском округу има постигнуће више од 368 (док 10% ученика има постигнуће ниже од 368), да 75% ученика има постигнуће више од 428 (док 25% има ниже од 428), да 25% најбољих ученика има постигнуће више од 584 (док 75% ученика има постигнуће ниже од 584) и да 10% најбољих ученика у овом округу има постигнуће више од 620.

Разлика између 10. и 90. перцентила указује на степен у којем се ученици из одређеног округа разликују у погледу својих постигнућа (на графикону то одговара ширини бара који описује перцентиле). Уколико је ова разлика већа, односно уколико је бар шири, значи да се ученици у том округу у већој мери разликују у погледу постигнућа на тесту.

---

⁴ Приликом тумачења постигнућа треба имати у виду да је изузетно мали број ученика у Пећком и Призренском округу, и да, упркос томе што ће њихови резултати бити представљени табеларно и графички, они неће бити предмет детаљнијих разматрања.

Као што је поменуто, нису утврђена велика варирања постигнућа ученика на нивоу округа, тако да се она крећу у границама очекиваног. Један од округа у коме постоји незнатно веће варирање постигнућа ученика је Пчињски (СД=106). Ако се погледају перцентили постигнућа у истоименом округу, може се уочити да 10% најбољих ученика има постигнућа већа од 608 бодова. На националном нивоу, 10% најуспешнијих ученика има постигнућа већа од 620 бодова. Дакле, када се најбољи ученици из Пчињског округа упореде са најбољим ученицима на националном нивоу, може се уочити да разлике у постигнућу нису велике (у смислу да најбољи ученици из овог округа имају незнатно нижа постигнућа од најбољих ученика у Републици). Када се упореди ниво знања 10% најмање успешних ученика из Пчињског округа (333 бода) са 10% најмање успешних ученика на националном нивоу (356 бодова), може се уочити да су постигнућа слабијих ученика у Пчињском округу нешто нижа од постигнућа ових ученика на националном нивоу. Овај налаз говори да постигнућа најслабијих ученика овог округа указују на то да они у просеку знају нешто мање у односу на друге.

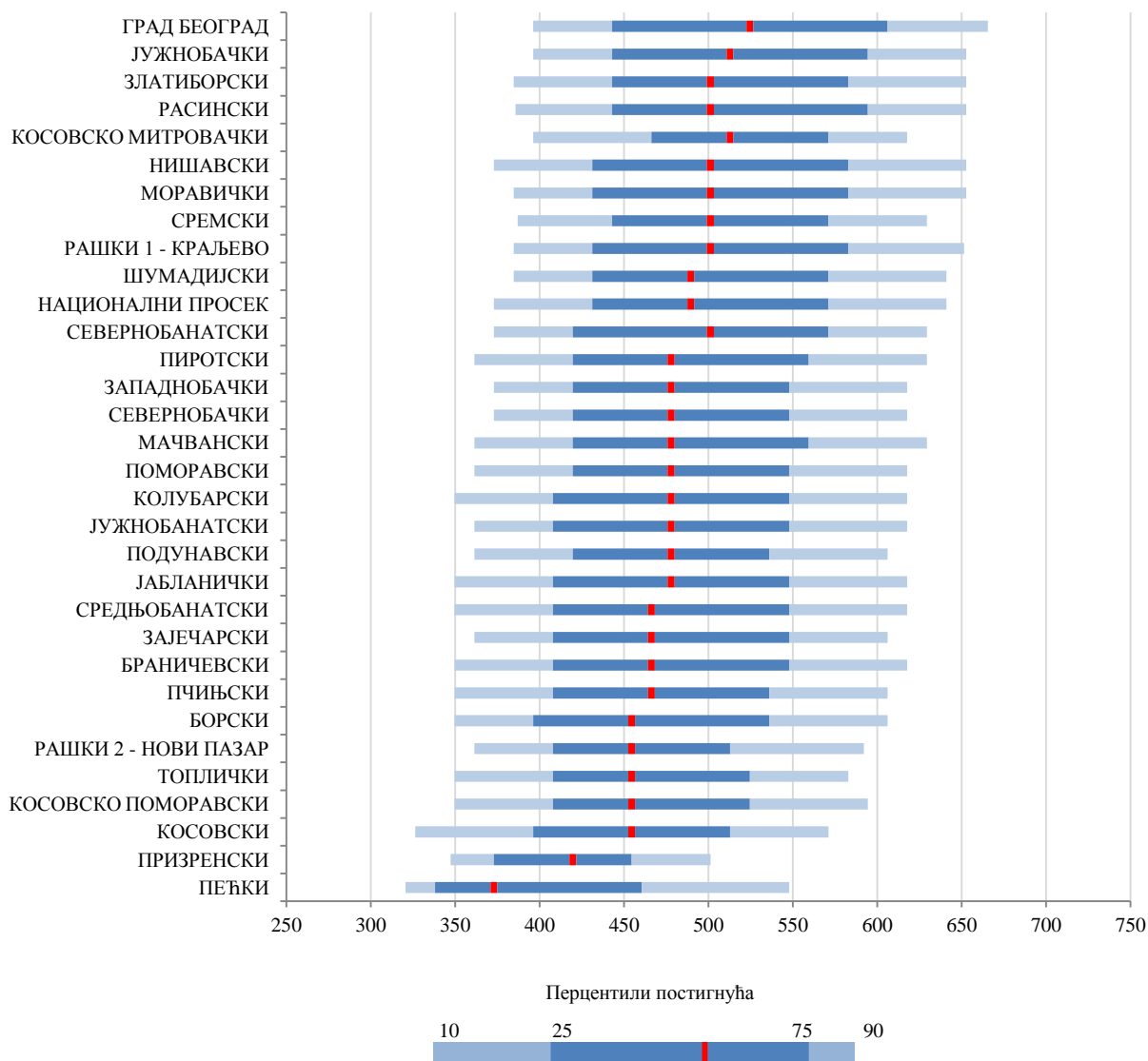
Уочава се да најслабији ученици из три округа (Град Београд, Јужнобачки и Расински) имају нешто више знања (380 бодова) у поређењу са истом категоријом ученика на националном нивоу (око 356 бодова).

Просечна постигнућа ученика из 31 округа на **тесту из математике** приказана су у Табели 6. Вредност стандардне девијације (СД) показује колико се ученици у оквиру одређеног округа разликују у погледу постигнућа. На Графикону 5 су приказани и подаци о перцентилима постигнућа (10, 25, 75, 90), док црвена линија представља медијану (испод и изнад које се налази по 50% ученика).

Табела 6. Просечно постигнуће ученика различитих округа на тесту из математике

ОКРУГ	ПРОСЕК	СД
ГРАД БЕОГРАД	526	104
ЈУЖНОБАЧКИ	520	100
ЗЛАТИБОРСКИ	514	97
РАСИНСКИ	514	100
КОСОВСКО-МИТРОВАЧКИ	513	84
НИШАВСКИ	508	103
МОРАВИЧКИ	508	100
СРЕМСКИ	508	91
РАШКИ 1 - КРАЉЕВО	506	99
ШУМАДИЈСКИ	501	96
НАЦИОНАЛНИ ПРОСЕК	500	100
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	498	96
ПИРОТСКИ	489	101
ЗАПАДНОБАЧКИ	488	93
СЕВЕРНОБАЧКИ	488	93
МАЧВАНСКИ	488	98
ПОМОРАВСКИ	485	96
КОЛУБАРСКИ	484	99
ЈУЖНОБАНАТСКИ	482	96
ПОДУНАВСКИ	480	91
ЈАБЛАНИЧКИ	479	96
СРЕДЊОБАНАТСКИ	476	97
ЗАЈЕЧАРСКИ	475	95
БРАНИЧЕВСКИ	475	99
ПЧИЊСКИ	473	96
БОРСКИ	473	95
РАШКИ 2 - НОВИ ПАЗАР	464	88
ТОПЛИЧКИ	463	88
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	462	87
КОСОВСКИ	452	89
ПРИЗРЕНСКИ	416	58
ПЕЊКИ	402	81

Графикон 5. Постигнућа ученика различитих округа на тесту из математике

Увидом у табелу, уочава се да најбоље постигнуће (**изнадпросечно постигнуће** које износи више од 510 бодова) остварују ученици из пет округа: Града Београда, Јужнобачког, Златиборског, Расинског и Косовско-митровачког округа. Постигнуће ученика из шест округа: Нишавског, Моравичког, Сремског, Рашког 1 – Краљево, Шумадијског и Севернобанатског округа је **на нивоу националног просека** (у интервалу од 490 до 510 бодова). **Ниже постигнуће од националног просека** показали су ученици из двадесет округа: Пиротског, Западнoбачког, Севернобачког, Мачванског, Поморавског, Колубарског, Јужнобанатског, Подунавског, Јабланичког, Средњобанатског, Зајечарског, Браничевског, Пчињског, Борског, Рашког 2 – Нови Пазар, Топличког, Косовско-поморавског, Косовског, Призренског и Пећког (постигнуће ниже од 490 бодова). Разлика између округа са највишим и најслабијим постигнућем износи 74 бода, што је мање од једне стандардне девијације.

Посматрано унутар округа, најмање разлике у постигнућу међу ученицима бележе се у: Призренском и Пећком округу, док су највеће разлике, али не и знатно велике у: Граду Београду, Нишавском и Пиротском округу.

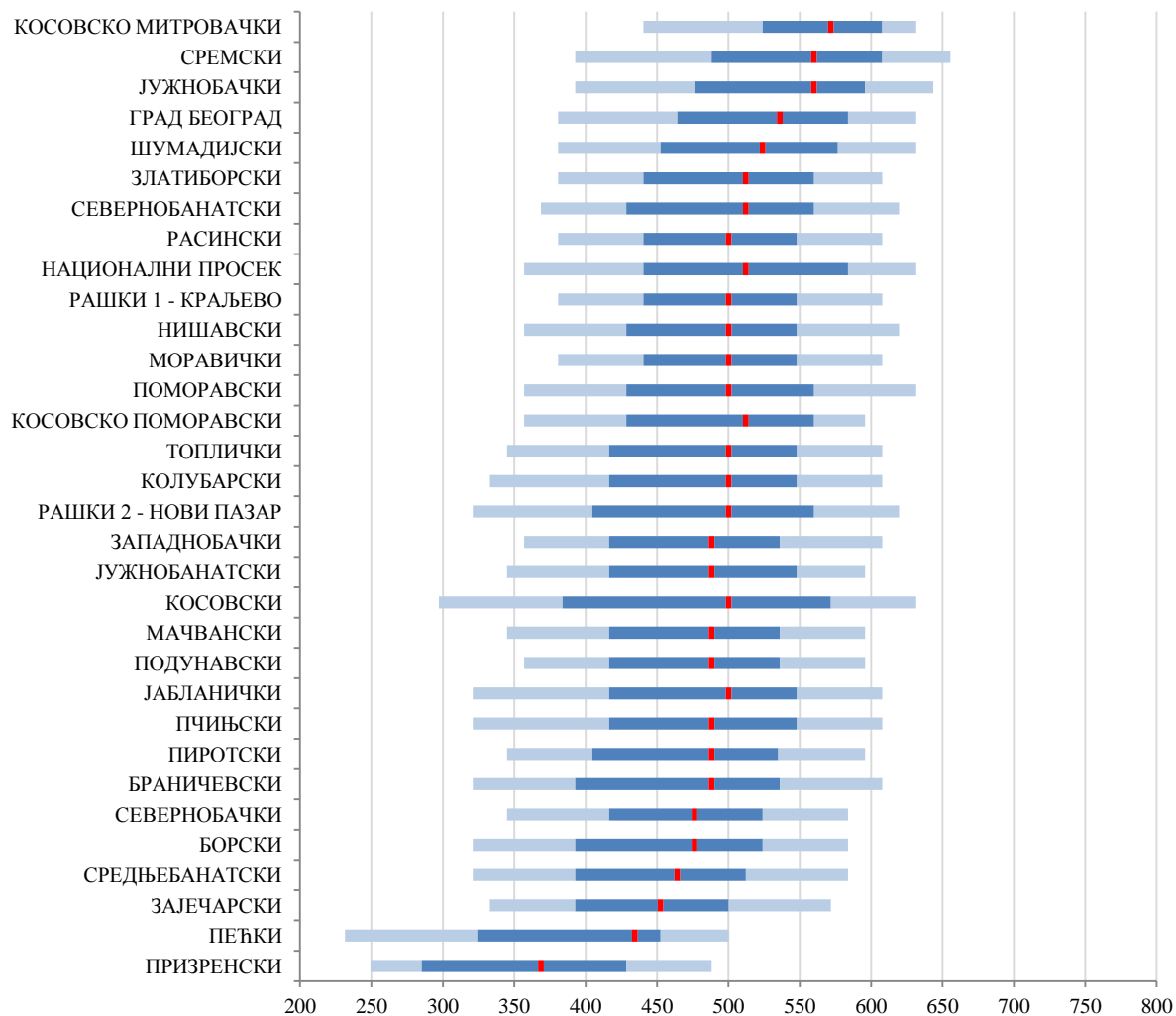
Прегледом перцентила који су приказани на Графикону 5 уочава се да најслабији ученици из Града Београда и Јужнобачког округа имају постигнућа већа за око 20 бодова од исте категорије ученика на националном нивоу. Уочава се и да 50% ученика у поменута два округа остварује преко 500 бодова, колико износи просечно постигнуће на националном нивоу. Ипак, треба истаћи да су разлике међу окрузима знатно мање него што је то био случај претходне године.

Просечна постигнућа ученика из 31 округа на **комбинованом тесту** приказана су у Табели 7. Вредност стандардне девијације (СД) показује колико се ученици у оквиру одређеног округа разликују у погледу постигнућа. На Графикону 6 су приказани и подаци о перцентилима постигнућа (10, 25, 75, 90), док црвена линија представља медијану (испод и изнад које се налази по 50% ученика).

Табела 7. Просечно постигнуће ученика различитих округа на комбинованом тесту

ОКРУГ	ПРОСЕК	СД
КОСОВСКО-МИТРОВАЧКИ	556	84
СРЕМСКИ	542	98
ЈУЖНОБАЧКИ	534	97
ГРАД БЕОГРАД	523	97
ШУМАДИЈСКИ	515	98
ЗЛАТИБОРСКИ	505	90
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	501	97
РАСИНСКИ	501	86
НАЦИОНАЛНИ ПРОСЕК	500	100
РАШКИ 1 - КРАЈЕВО	496	88
НИШАВСКИ	494	98
МОРАВИЧКИ	493	90
ПОМОРАВСКИ	493	101
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	491	94
ТОПЛИЧКИ	486	101
КОЛУБАРСКИ	483	101
РАШКИ 2 - НОВИ ПАЗАР	483	112
ЗАПАДНОБАЧКИ	483	95
ЈУЖНОБАНАТСКИ	482	96
КОСОВСКИ	482	122
МАЧВАНСКИ	481	96
ПОДУНАВСКИ	481	91
ЈАБЛАНИЧКИ	480	105
ПЧИЊСКИ	479	107
ПИРОТСКИ	476	97
БРАНИЧЕВСКИ	474	104
СЕВЕРНОБАЧКИ	472	91
БОРСКИ	463	98
СРЕДЊЕБАНАТСКИ	459	95
ЗАЈЕЧАРСКИ	455	90
ПЕЊКИ	391	93
ПРИЗРЕНСКИ	365	92

Графикон 6. Постигнућа ученика различитих округа на комбинованом тесту

Најбоље постигнуће на овом тесту (**изнадпросечно постигнуће** које износи више од 510 бодова) остварују ученици из пет округа: Косовско-митровачког, Сремског, Јужнобачког, Града Београда и Шумадијског округа. Постигнуће ученика из осам округа: Златиборског, Севернобанатског, Расинског, Рашког 1 – Краљево, Нишавског, Моравичког, Поморавског и Косовско-поморавског је **на нивоу националног просека** (у интервалу од 490 до 510 бодова). **Ниже постигнуће од националног просека** показали су ученици из 18 округа: Топличког, Колубарског, Рашког 2 – Нови Пазар, Западнобачког, Јужнобанатског, Косовског, Мачванског, Подунавског, Јабланичког, Пчињског, Пиротског, Браничевског, Севернобачког, Борског, Средњобанатског, Зајечарског, Пећког и Призренског. Разлика између округа са највишим и најнижим постигнућем износи 99 бодова, што износи једну стандардну девијацију.

Посматрано унутар округа, најмање разлике у постигнућу међу ученицима бележе се у: Косовско-митровачком и Расинском, док су највеће разлике у Косовском округу (122 бода) и округу Рашки 2 – Нови Пазар (112 бодова) и износе више од једне стандардне девијације.

Прегледом перцентила који су приказани на Графикону 6 долази се до налаза да 25% најмање успешних ученика у Косовско-митровачком округу остварује резултат који премашује просечно постигнуће на националном нивоу и за око 80 бодова је више у односу на оно које остварује иста категорија ученика на националном нивоу. Такође, три четвртине ученика у поменутом и Сремском округу остварује постигнуће за једну стандардну девијацију више од националног просека (преко 600 бодова).

На основу приказаних резултата, може се констатовати следеће:

1. Више од половине округа има исподпросечна постигнућа на комбинованом тесту и тесту из српског језика, док је то случај са две трећине округа на тесту из математике. Уочава се да је дистрибуција постигнућа по окрузима изражена у категоријама (изнад, на нивоу и испод просека) сличнија на тесту из математике и комбинованом тесту, док је на тесту из српског језика нешто већи број округа са просечним постигнућем.
2. Ученици из два округа остварују изнадпросечно постигнуће на свим тестовима, а то су: Град Београд и Јужнобачки округ. На тесту из математике и српског језика ученици из поменутих два округа остварују прво и друго место, док је на комбинованом тесту поредак нешто другачији. Наиме, на првом месту се налазе ученици из Косовско-митровачког округа.
3. Окрузи са најнижим постигнућима на свим тестовима су: Пећки и Призренски. На тесту из српског језика и математике ниско се котирају и постигнућа ученика из Косовског и Косовско-поморавског округа.
4. У тумачењу претежно исподпросечних резултата које постижу ученици из Пећког, Призренског, Косовског и Косовско-поморавског округа потребно је уважити вишегодишње неповољне услове живота и образовни контекст, што се свакако одразило и на њихова постигнућа.
5. Разлика између округа са највишим и најнижим постигнућем је мања од једне стандардне девијације. Она износи 59 бодова на тесту из српског језика, 74 бода на тесту из математике и 99 бодова на комбинованом тесту. Поменутих разлике су биле много израженије и неуједначеније између тестова протеклих година.
6. Генерално посматрано, нису утврђена велика варирања постигнућа ученика унутар округа, односно, она се крећу у границама очекиваног, изузев на комбинованом тесту и то када је реч о Косовском округу и Рашком 2 – Нови Пазар.
7. Претходних година су ученици из Пчињског и округа Рашки 2 – Нови Пазар бележили изузетно висока постигнућа на тестовима у поређењу са успехом ученика на националном нивоу. То се посебно односило на комбиновани, али и на тест из математике. Добијени резултати су били неочекивани, узимајући у обзир податак да је највећи број општина из ових округа сврстан у категорију неразвијених или девастираних подручја⁵, а истраживања показују да постоји позитивна корелација између социоекономског статуса ученика и образовних постигнућа⁶.

---

⁵ Влада Републике Србије, на основу Закона о регионалном развоју („Службени гласник РС”, бр. 51/09 и 30/10) утврђује јединствену листу развијености региона и јединица локалне самоуправе. Последње четири године није утврђена листа, па су коришћени званични подаци из 2014. године.

⁶ Бауцал, А. (2012). Утицај социоекономског статуса ученика на образовна постигнућа: директни и индиректни утицаји. *Примењена психологија*, стр. 5–24, часопис Одсека за психологију Филозофског факултета у Новом Саду.

На захтев Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Завод након завршеног испита организује контролни преглед сва три теста на одговарајућем узорку школа који се утврђује према релевантним критеријумима. Резултати добијени претходних година указују да се у школама које се налазе на територији наведених округа дежурни наставници и комисије за оцењивање непрофесионално понашају и не поштују процедуре које регулишу спровођење испита. Мере које је Министарство просвете, науке и технолошког развоја предузело након прошлогодишњег завршног испита несумњиво су позитивно утицале на повећање објективности резултата испита, као и на то да се сви који су укључени у спровођење испита понашају професионалније и одговорније. У питању су следеће мере за осигурање квалитета спровођења завршног испита:

- У августу 2017. године је на сајту Министарства објављен списак школа за које постоји основана сумња да директори, односно, супервизори нису обезбедили доследну примену стручног упутства.
- Ове године је уведен нов начин дежурства на узорку од 29 школа, који је подразумевао да дежурају наставници који раде у тим школама, али је услов био да не предају ученицима. Анализом извештаја просветних саветника који су надзирали читав процес, уочава се да највећи број саветника сматра да је промена начина дежурства допринела већој објективности дежурства, али има и другачијих мишљења.
- Организовани су састанци са активима директора у окрузима у којима је детектован највећи ниво нерегуларности у спровођењу испита (школске управе и помоћница министра).
- Праћење целог тока завршног испита (три дана) од стране просветних саветника и представника Сектора за основно образовање у школама које су у највећем ризику за одступање од процедура (према процени школских управа).
- Ненајављене посете школама у различитим фазама завршног испита од стране просветних саветника и представника Сектора за основно образовање. У оквиру ове мере посећено је око 300 основних школа.
- Допис школама у коме се директори обавезују да цео ток завршног испита прате у просторији у којој се испит полаже.
- На комбинованом тесту је било више различитих комбинација у распореду задатака, што је значајно онемогућило преписивање.

Анализе по окрузима пружају информације не само о просечном постигнућу ученика и варијабилности тог постигнућа између округа, већ и о томе да ли је за успех неког округа заслужна већина ученика (и успешних и неуспешних), или је нека категорија ученика посебно заслужна да просек округа буде виши или нижи

у односу на национални просек. Резултати спроведених анализа могу бити добра основа за формулисање како општих, тако и специфичних мера усмерених на одређене категорије ученика. Другим речима, у појединим окрузима треба радити како на унапређивању постигнућа свих ученика, тако и на осмишљавању мера подршке најслабијим ученицима. У целини гледано, у односу на претходну годину, окрузи у којима је било највише одступања од очекиваних резултата, у 2018. години показују ниже постигнуће, које се сматра објективнијим, чему су допринеле све мере Министарства и школских управа.

Постигнућа ученика на завршном испиту 2011–2018. године на нивоу округа

У циљу поређења постигнућа ученика на различитим нивоима (округ, општина, школа) током више година реализације, резултати завршног испита се приказују на стандардизованој скали. На тај начин се омогућава праћење успешности ученика на истој скали, из године у годину. За школе и доносиоце одлука ови подаци могу имати практичан значај, јер обезбеђују јасније сагледавање потреба школа и осмишљавање мера за пружање подршке.

У табелама које следе (Табеле 8, 9 и 10) приказани су резултати ученика на нивоу округа на тесту из српског језика и математике у периоду од 2011. до 2018. године, као и подаци о постигнућима на комбинованом тесту од 2014. (када је уведен) до 2018. године. Стрелицама су обележене три основне категорије постигнућа у односу на републички просек за дату годину: испод просека (постигнуће мање од 490), на нивоу просека (постигнуће између 490 и 510) и изнад просека (постигнуће изнад 510). Црвена стрелица (смер надолу) означава постигнућа која су испод републичког просека, жута стрелица означава постигнућа која су на нивоу републичког просека, док зелена стрелица (смер нагоре) означава постигнућа која су изнад републичког просека за једну школску годину. Просечно постигнуће на републичком нивоу у стандардизованим скоровима износи 500 (стандардна девијација је 100), док је за сва три теста наведено и просечно постигнуће изражено у бодовима (сирови скор на скали од 0 до 20).

Увидом у Табелу 8 можемо приметити да је у 19 округа постигнуће на тесту из српског језика током осам година варирано у смислу припадности одређеној категорији постигнућа (негде је имало узлазни, а негде силазни тренд), док је у 12 округа постигнуће у истој категорији. Да би се извели правилни закључци у читању табеле која следи, потребно је, осим смерова стрелица, обратити пажњу и на бројчане вредности (постигнуће округа на стандардизованој скали). Примера ради, просечно постигнуће ученика из српског језика у Западнобачком округу је током осам година у категорији испод просека и то постигнуће је прилично стабилно, креће се у опсегу од 471 до 483 бода. Међутим, у неким другим окружима постоје веће осцилације у погледу постигнућа, иако се крећу у оквиру исте категорије (изнад, на нивоу или испод просека), па су тако у Косовско-поморавском округу постигнућа исподпросечна током свих година, али постоје варирања у интервалу од 425 до 485 бодова. Генерално гледано, највеће варијације у постигнућу током година имају окрузи Призренски, Пчињски и Рашки 2 – Нови Пазар, док најмања одступања имају Колубарски, Златиборски и Јужнобачки округ.

Табела 8. Просечно постигнуће ученика из српског језика на нивоу округа по годинама

Округ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
БОРСКИ	↓ 474	↓ 467	↓ 463	↓ 451	↓ 471	↓ 470	↓ 457	↓ 468
БРАНИЧЕВСКИ	↓ 471	↓ 474	↓ 466	↓ 465	↓ 468	↓ 466	↓ 468	↓ 478
ГРАД БЕОГРАД	↑ 513	↑ 522	↑ 529	↑ 520	↑ 517	↑ 519	↑ 518	↑ 521
ЈАБЛАНИЧКИ	↑ 521	→ 501	→ 492	↓ 485	→ 505	→ 504	↓ 487	↓ 475
ЈУЖНОБАЧКИ	↑ 513	↑ 517	↑ 510	↓ 515	↑ 515	↓ 507	→ 509	↑ 517
ЈУЖНОБАНАТСКИ	↓ 478	→ 491	↓ 489	↓ 476	↓ 472	↓ 478	↓ 487	↓ 478
КОЛУБАРСКИ	↓ 488	→ 497	→ 497	→ 493	→ 496	→ 497	→ 496	↓ 488
КОСОВСКИ	↓ 489	↑ 522	↓ 453	↓ 488	↓ 484	↓ 481	↓ 463	↓ 463
КОСОВСКО МИТРОВАЧКИ	↑ 514	↓ 476	↓ 476	→ 491	↓ 481	→ 508	→ 491	→ 503
КОСОВСКО ПОМОРАВСКИ	↓ 435	↓ 425	↓ 485	↓ 435	↓ 482	↓ 439	↓ 454	↓ 462
МАЧВАНСКИ	↓ 471	↓ 482	↓ 486	↓ 489	↓ 479	↓ 473	↓ 478	↓ 485
МОРАВИЧКИ	→ 493	↓ 487	↓ 485	→ 496	↓ 489	→ 498	→ 493	→ 500
НИШАВСКИ	↑ 522	↑ 517	↑ 513	↑ 521	↑ 532	↑ 536	↑ 524	→ 505
ПЧИЊСКИ	↑ 562	↑ 526	↑ 537	↑ 547	↑ 544	↑ 539	↑ 528	↓ 471
ПЕЊКИ	↓ 422	↓ 418	↓ 401	↓ 401	↓ 457	↓ 452	↓ 423	↓ 428
ПИРОТСКИ	↓ 485	↓ 486	↓ 472	→ 494	→ 505	→ 502	→ 495	→ 496
ПОДУНАВСКИ	↓ 476	↓ 478	↓ 481	↓ 478	↓ 487	↓ 482	↓ 485	↓ 486
ПОМОРАВСКИ	→ 497	→ 499	→ 498	↓ 485	→ 501	↓ 486	↓ 489	→ 491
ПРИЗРЕНСКИ	↓ 470	↓ 385	↓ 441	↓ 440	↓ 363	↓ 383	↓ 375	↓ 400
РАСИНСКИ	↓ 489	→ 491	↓ 486	↓ 486	↓ 483	→ 500	→ 495	→ 509
РАШКИ 1 (Краљево)	↑ 515	↑ 519	→ 505	↑ 512	→ 504	→ 503	↑ 510	→ 508
РАШКИ 2 (Нови Пазар)	↑ 534	↓ 459	↓ 475	→ 502	→ 499	→ 509	↑ 525	↓ 465
СЕВЕРНОБАЧКИ	→ 491	↓ 489	↓ 487	↓ 490	↓ 479	↓ 481	→ 491	↓ 484
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	↓ 474	↓ 477	↓ 473	↓ 468	↓ 476	↓ 461	↓ 475	→ 493
СРЕДЊЕБАНАТСКИ	↓ 485	↓ 480	↓ 478	↓ 474	↓ 473	↓ 467	↓ 466	↓ 483
СРЕМСКИ	↓ 480	→ 498	→ 496	→ 502	↓ 489	↓ 490	→ 502	→ 509
ШУМАДИЈСКИ	→ 494	→ 494	↓ 486	→ 494	↓ 490	→ 499	→ 503	→ 506
ТОПЛИЧКИ	↓ 480	↓ 479	→ 492	→ 495	↑ 522	→ 501	↓ 484	↓ 464
ЗАЈЕЧАРСКИ	↓ 473	↓ 475	↓ 476	↓ 464	↓ 469	↓ 462	↓ 468	↓ 466
ЗАПАДНОБАЧКИ	↓ 483	↓ 479	↓ 471	↓ 480	↓ 473	↓ 476	↓ 482	↓ 480
ЗЛАТИБОРСКИ	→ 501	→ 505	→ 507	→ 503	→ 498	→ 497	→ 505	→ 506
РЕПУБЛИЧКИ ПРОСЕК стандардизовани скор	500	500	500	500	500	500	500	500
РЕПУБЛИЧКИ ПРОСЕК сирови скор	12,8	13,3	11,6	11,5	12,5	12,9	13,5	12,0

Легенда: ↓ испод просека → просек ↑ изнад просека

Када је реч о тесту из математике, у Табели 9 може се приметити да је у 21-ом округу постигнуће током осам година варијало у смислу припадности одређеној категорији постигнућа (негде је имало узлазни, а негде силазни тренд), док је у 10 округа постигнуће у истој категорији. Да би се извели правилни закључци у читању табеле, потребно је, осим смерова стрелица, обратити пажњу и на бројчане вредности (постигнуће округа на стандардизованој скали). Примера ради, просечно постигнуће ученика из математике у Призренском округу је током осам година у категорији испод просека. Међутим, постигнућа ученика варирају од 402 до 467. Генерално посматрано, највеће варијације у постигнућу током година имају окрузи Пчињски, Рашки 2 – Нови Пазар и Косовски, док најмања одступања има Рашки 1 – Краљево, Пиротски, Нишавски и Севернобачки.

Табела 9. Просечно постигнуће ученика из математике на нивоу округа по годинама

Округ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
БОРСКИ	↓ 472	↓ 459	↓ 459	↓ 455	↓ 469	↓ 461	↓ 455	↓ 473
БРАНИЧЕВСКИ	↓ 462	↓ 468	↓ 457	↓ 458	↓ 456	↓ 460	↓ 462	↓ 475
ГРАД БЕОГРАД	↑ 512	↑ 523	↑ 519	↑ 522	↑ 521	↑ 522	↑ 522	↑ 526
ЈАБЛАНИЧКИ	↑ 532	→ 493	→ 494	↓ 487	→ 500	→ 490	→ 491	↓ 479
ЈУЖНОБАЧКИ	↑ 515	↑ 521	↑ 515	↑ 519	↑ 517	↑ 514	→ 506	↑ 520
ЈУЖНОБАНАТСКИ	↓ 479	↓ 486	↓ 480	↓ 479	↓ 467	↓ 478	↓ 478	↓ 482
КОЛУБАРСКИ	↓ 488	→ 493	→ 495	↓ 485	→ 497	↓ 488	→ 492	↓ 484
КОСОВСКИ	↑ 510	↑ 543	↓ 456	↓ 454	↓ 470	↓ 470	↓ 482	↓ 452
КОСОВСКО МИТРОВАЧКИ	↑ 528	↓ 462	↓ 468	↓ 470	↓ 480	→ 491	→ 496	↑ 513
КОСОВСКО ПОМОРАВСКИ	↓ 466	↓ 452	↓ 484	↓ 462	→ 505	↓ 442	↓ 467	↓ 462
МАЧВАНСКИ	↓ 470	↓ 484	↓ 488	↓ 484	↓ 479	↓ 481	↓ 477	↓ 488
МОРАВИЧКИ	↓ 487	↓ 485	→ 492	↓ 488	↓ 489	→ 501	→ 497	→ 508
НИШАВСКИ	↑ 515	↑ 513	↑ 518	↑ 516	↑ 520	↑ 519	↑ 517	→ 508
ПЧИЊСКИ	↑ 599	↑ 529	↑ 543	↑ 542	↑ 536	↑ 515	↑ 529	↓ 473
ПЕЊКИ	↓ 435	↓ 471	↓ 420	↓ 415	↓ 445	↓ 446	↓ 431	↓ 402
ПИРОТСКИ	↓ 484	↓ 483	↓ 483	→ 493	→ 495	→ 493	→ 493	↓ 489
ПОДУНАВСКИ	↓ 466	↓ 481	↓ 480	↓ 474	↓ 479	↓ 481	↓ 478	↓ 480
ПОМОРАВСКИ	→ 493	→ 496	→ 499	↓ 489	→ 499	↓ 482	↓ 482	↓ 485
ПРИЗРЕНСКИ	↓ 467	↓ 415	↓ 425	↓ 404	↓ 403	↓ 402	↓ 408	↓ 416
РАСИНСКИ	↓ 484	→ 493	→ 496	→ 503	→ 496	→ 504	→ 500	↑ 514
РАШКИ 1 (Краљево)	↑ 515	↑ 516	→ 506	→ 509	↑ 513	→ 508	↑ 513	→ 506
РАШКИ 2 (Нови Пазар)	↑ 562	↓ 452	↓ 488	→ 506	↑ 516	↑ 539	↑ 560	↓ 464
СЕВЕРНОБАЧКИ	↓ 481	→ 493	↓ 485	→ 492	↓ 481	↓ 485	↓ 488	↓ 488
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	↓ 472	↓ 487	→ 494	↓ 478	↓ 485	↓ 481	↓ 487	→ 498
СРЕДЊЕБАНАТСКИ	↓ 479	↓ 483	↓ 475	↓ 481	↓ 472	↓ 473	↓ 465	↓ 476
СРЕМСКИ	↓ 475	→ 501	→ 499	→ 492	→ 493	↓ 490	→ 494	→ 508
ШУМАДИЈСКИ	↓ 487	→ 493	↓ 488	→ 493	→ 500	→ 498	→ 501	→ 501
ТОПЛИЧКИ	↓ 480	↓ 474	→ 496	→ 494	↑ 528	↓ 483	↓ 477	↓ 463
ЗАЈЕЧАРСКИ	↓ 465	↓ 472	↓ 481	↓ 465	↓ 463	↓ 468	↓ 467	↓ 475
ЗАПАДНОБАЧКИ	↓ 479	→ 496	↓ 485	↓ 489	↓ 483	↓ 488	↓ 489	↓ 488
ЗЛАТИБОРСКИ	→ 501	→ 503	→ 509	→ 505	→ 505	↑ 511	→ 504	↑ 514
РЕПУБЛИЧКИ ПРОСЕК стандардизовани скор	500	500	500	500	500	500	500	500
РЕПУБЛИЧКИ ПРОСЕК сирови скор	12,0	10,4	10,9	10,7	10,0	8,6	10,7	10,40

Легенда: ↓ испод просека → просек ↑ изнад просека

Постигнућа ученика на нивоу округа током пет година, од када је уведен комбиновани тест, приказана су у Табели 10. Уочава се да је у 18 округа постигнуће ученика варирано у смислу припадности одређеној категорији постигнућа (негде је имало узлазни, а негде силазни тренд), а у 13 округа је постигнуће у истој категорији. Да би се извели правилни закључци у читању табеле, потребно је, осим смерова стрелица, обратити пажњу и на бројчане вредности (постигнуће округа на стандардизованој скали). Примера ради, просечно постигнуће ученика на комбинованом тесту у Призренском округу је током пет година у категорији испод просека. Међутим, постигнућа ученика варирају од 361 до 428. Генерално гледано, највеће варијације у постигнућу током година имају Рашки 2 – Нови Пазар, Пчињски и Топлички округ, док су најмања одступања у Граду Београду и Подунавском округу.

Табела 10. Просечно постигнуће ученика на комбинованом тесту на нивоу округа по годинама

Округ	2014	2015	2016	2017	2018
БОРСКИ	↓ 449	↓ 469	↓ 454	↓ 445	↓ 463
БРАНИЧЕВСКИ	↓ 455	↓ 449	↓ 457	↓ 466	↓ 474
ГРАД БЕОГРАД	↑ 515	↑ 517	↑ 516	↑ 513	↑ 523
ЈАБЛАНИЧКИ	→ 496	↑ 525	↑ 523	→ 510	↓ 480
ЈУЖНОБАЧКИ	↑ 518	→ 510	→ 508	→ 510	↑ 534
ЈУЖНОБАНАТСКИ	↓ 483	↓ 454	↓ 478	↓ 473	↓ 482
КОЛУБАРСКИ	→ 498	→ 505	→ 504	→ 506	↓ 483
КОСОВСКИ	→ 505	→ 506	↑ 516	↓ 483	↓ 482
КОСОВСКО МИТРОВАЧКИ	↓ 482	↓ 479	↑ 515	↑ 521	↑ 556
КОСОВСКО ПОМОРАВСКИ	→ 501	→ 492	↓ 480	↓ 482	→ 491
МАЧВАНСКИ	↓ 482	↓ 464	↓ 483	↓ 462	↓ 481
МОРАВИЧКИ	↓ 465	↓ 472	↓ 483	↓ 470	→ 493
НИШАВСКИ	↑ 530	↑ 548	↑ 530	↑ 531	→ 494
ПЧИЊСКИ	↑ 602	↑ 566	↑ 560	↑ 590	↓ 479
ПЕЊКИ	↓ 368	↓ 451	↓ 426	↓ 422	↓ 391
ПИРОТСКИ	↓ 467	↓ 487	↓ 472	↓ 484	↓ 476
ПОДУНАВСКИ	↓ 477	↓ 478	↓ 477	↓ 487	↓ 481
ПОМОРАВСКИ	↑ 514	↑ 522	→ 493	→ 491	→ 493
ПРИЗРЕНСКИ	↓ 428	↓ 368	↓ 361	↓ 389	↓ 365
РАСИНСКИ	↓ 466	↓ 459	↓ 482	↓ 472	→ 501
РАШКИ 1 (Краљево)	→ 501	↑ 514	→ 507	→ 508	→ 496
РАШКИ 2 (Нови Пазар)	↑ 547	↑ 534	↑ 572	↑ 607	↓ 483
СЕВЕРНОБАЧКИ	↓ 487	↓ 465	↓ 474	↓ 470	↓ 472
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	↓ 469	↓ 473	↓ 480	↓ 476	→ 501
СРЕДЊЕБАНАТСКИ	↓ 454	↓ 436	↓ 439	↓ 435	↓ 459
СРЕМСКИ	→ 508	→ 503	↑ 511	↑ 521	↑ 542
ШУМАДИЈСКИ	→ 497	↑ 517	→ 508	↑ 517	↑ 515
ТОПЛИЧКИ	↑ 530	↑ 594	→ 507	↓ 482	↓ 486
ЗАЈЕЧАРСКИ	↓ 450	↓ 448	↓ 439	↓ 441	↓ 455
ЗАПАДНОБАЧКИ	↓ 474	↓ 464	↓ 479	↓ 472	↓ 483
ЗЛАТИБОРСКИ	→ 500	↑ 511	→ 509	↓ 488	→ 505
РЕПУБЛИЧКИ ПРОСЕК стандардизовани скор	500	500	500	500	500
РЕПУБЛИЧКИ ПРОСЕК сирови скор	12,2	13,3	12,6	11,2	12,6

Легенда: ↓ испод просека → просек ↑ изнад просека

На основу података из претходних табела, може се закључити да једино Град Београд свих година спровођења завршног испита успева да остане у категорији изнад просека на сва три теста. Ученици Пчињског и Нишавског округа су у периоду 2011–2017. константно бележили изнадпросечна постигнућа на сва три теста, која су у случају Пчињског округа била посебно изражена на комбинованом тесту. На смањење постигнућа ове године су, по свој прилици, утицале мере које је Министарство предузело, што се, између осталог, одразило и на веће варијације у постигнућу.

Златиборски округ углавном има просечна постигнућа током свих ових година на сва три теста, док сличне резултате показују и Колубарски, Шумадијски, Поморавски и Сремски округ.

Када је реч о исподпросечним постигнућима, на комбинованом тесту се дванаест округа током свих година налази у категорији исподпросечних постигнућа, на тесту из српског језика таквих је десет округа, док их је на тесту из математике девет. У целини гледано, најнижа постигнућа од како се спроводи завршни испит јављају се у Призренском округу.

7.1.3. Приказ образовних постигнућа ученика на нивоу општине

Приказ резултата завршног испита из српског језика, математике и комбинованог теста на нивоу општине дат је у Прилогу 1 – Табела 1. Овај прилог садржи податке за свих 17 школских управа, 31 округ и 180 општина на територији Републике Србије. Такође, уз сваку општину дат је и податак о њеној развијености, при чему се користи категоризација из Уредбе Владе Републике Србије о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе.

Општине⁷ са **највишим просечним постигнућем** из српског језика на републичком нивоу су: Нова Црња (576), Стари град (564), Ораховац (557), Нови Београд (547) и Врачар (545), а **најниже просечно постигнуће** имају: Гора (371), Обилић (382), Витина (402), Липљан и Прешево (405).

Општине са **највишим просечним постигнућем** из математике на републичком нивоу су: Стари град (574), Нови Београд (560), Косовска Митровица (558), Врачар (557), Ужице и Нови Сад (542), а **најниже просечно постигнуће** имају: Обилић (387), Липљан (397), Прешево (410), Косово Поље и Гора (413).

Општине са **највишим просечним постигнућем** на комбинованом тесту на републичком нивоу су: Сремска Митровица (601), Штрпце (597), Косовска Митровица (588), Звечан (583), и Тутин (577), а **најниже просечно постигнуће** имају: Гора (346), Рача (397), Липљан (403), Косово Поље (404) и Обилић (406).

Разлика у просечном постигнућу ученика из општине са највишим и најнижим постигнућем износи око две или две и по стандардне девијације, и то: на тесту из српског језика износи 205 бодова, на тесту из математике 187 бодова, а на комбинованом тесту разлика је највиша и износи 255 бодова. Вредности су изражене преко бодова на стандардизованој скали. Овакве разлике могу бити последица степена развијености општине, будући да развијеност утиче на услове у којима се одвија процес образовања и васпитања, као и на могућности локалне самоуправе и школе да улажу у људске ресурсе, њихово професионално усавршавање и у материјалне ресурсе. У складу с тим, очекивано је да ученици у општинама са територије Косова и Метохије, као и у општини Тутин, имају нижа постигнућа, имајући у виду да су у питању општине које припадају групи мање развијених. Због тога је потребно додатно истражити које су још варијабле утицале на њихова висока постигнућа.

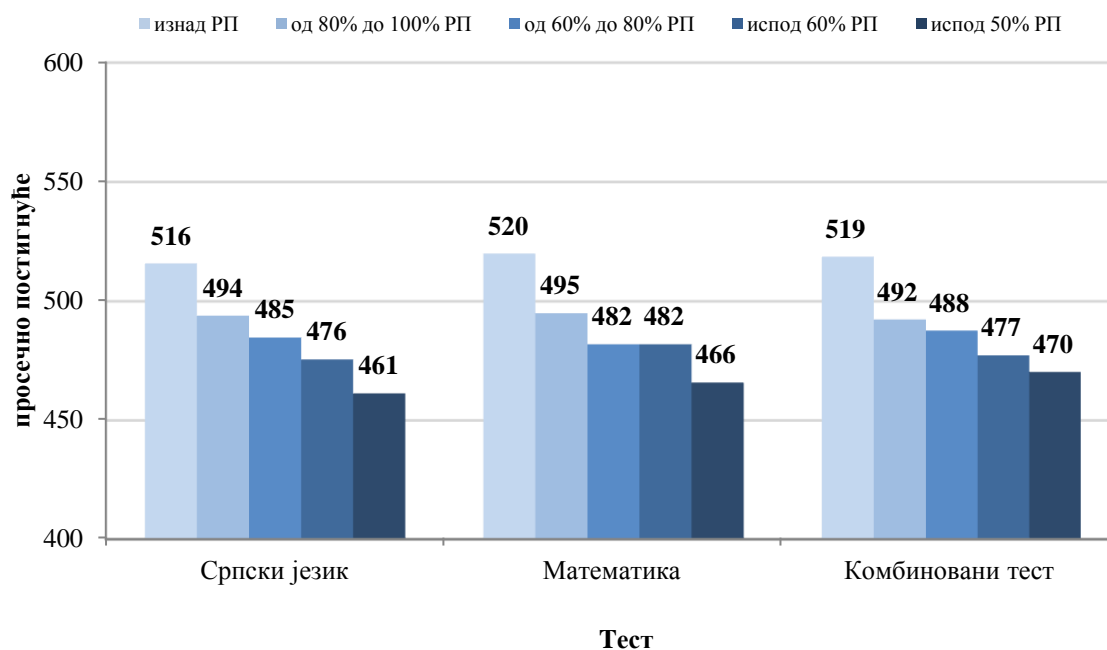
⁷ При навођењу општина са највећим и најмањим просечним постигнућем нису узете у обзир оне у којима је на завршном испиту било мање од 10 ученика.

Приказ образовних постигнућа ученика према степену развијености општине

Приликом тумачења резултата завршног испита треба имати у виду развијеност подручја и услове у којима се остварује образовање јер, као што је претходно истакнуто, адекватни социоекономски услови позитивно утичу на постигнућа ученика. Како би се уважили специфични услови подручја у којима се одвија образовни процес, у наредној анализи су постигнућа ученика посматрана кроз призму степена развијености општина.

Све општине су, према степену развијености, сврстане у пет категорија: општине чији је степен развијености изнад републичког просека (изнад РП), оне чији је степен развијености у распону од 80% до 100% републичког просека, општине чији степен развијености износи од 60% до 80% републичког просека, општине са степеном развијености испод 60% републичког просека (изразито неразвијене) и девастирана подручја, чији је степен развијености испод 50% републичког просека. Статус недовољно развијеног региона има и Регион Косова и Метохије, а у наведеној уредби општине са ове територије нису категорисане. Због тога у Прилогу 1 не постоји ознака развијености општина са територије Косова и Метохије.

Графикон 7. Просечно постигнуће ученика на завршном испиту према степену развијености општина

На основу података са Графикана 7 може се уочити да су **резултати ученика из општина различитог степена развијености такви да што је општина развијенија, постигнућа су виша, при чему је разлика између најразвијенијих и најмање развијених општина око 50 бодова на стандардизованој скали. То значи да је приметна повезаност између постигнућа ученика и економских параметара развијености општина у којима се ученици образују.**

У оквиру сваке категорије издвојене су општине са највишим и најнижим постигнућем на тестовима.

Табела 11. Приказ општина са најнижим и највишим постигнућима према степену развијености

	Просечно постигнуће					
	Српски језик		Математика		Комбиновани тест	
	Најниже	Највише	Најниже	Највише	Најниже	Највише
Изнад РП	Беочин (438) Кањижа (445)	Стари град (564) Нови Београд (547)	Лајковац (446) Сента (460)	Стари град (574) Нови Београд (560)	Лајковац (451) Сента (453)	Пећинци (573) Стари град (561)
Од 80 до 100% РП	Апатин (439) Рача (445)	Сремска Митровица (535) Темерин (524)	Рача (438) Нови Кнежевац (461)	Сремска Митровица (532) Темерин (526)	Рача (397) Нови Кнежевац (419)	Сремска Митровица (601) Темерин (562)
Од 60 до 80% РП	Ковачица (423) Чока (442)	Нова Црња (576) Ћићевац (536)	Ковачица (428) Баточина (437)	Свилајнац (535) Ћићевац (527)	Ковачица (425) Житиште (430)	Шид (575) Кнић (571)
Испод 60% РП	Блаце (442) Мало Црниће (442)	Сјеница (507) Брус (501)	Мало Црниће (438) Опово (445)	Сјеница (523) Прибој (518)	Дољевац (428) Мало Црниће (431)	Црна Трава (576) Сјеница (524)
Испод 50% РП	Прешево (405) Житораја (418)	Мали Зворник (514) Сврљиг (513)	Прешево (410) Житораја (435)	Сврљиг (510) Мали Зворник (506)	Прешево (421) Сурдулица (428)	Тутин (577) Трговиште (516)

Поређења највиших и најнижих просечних постигнућа у оквиру једне категорије развијености говоре о постојању великог распона у постигнућима општина. Пример: У категорији општина чија је развијеност изнад републичког просека, разлика на тесту из српског језика је већа од једне стандардне девијације и износи 126 бодова (општина са највишим постигнућем је Стари град са 564 бода, а општина са најнижим постигнућем је Беочин са 438 бодова). На овај начин су израчунате разлике у постигнућу општина са највишим и најнижим резултатима унутар сваке категорије развијености, а затим су добијене разлике упросечене како би се добио распон на нивоу теста. Када се анализирају просечне разлике на нивоу теста, уочава се да је највећа разлика на комбинованом тесту и износи 156 бодова на стандардизованој скали – дакле, једну и по стандардну девијацију. У математици, просечна разлика износи 103 бода, а у српском језику 110 бодова на стандардизованој скали – што износи око једне стандардне девијације.

Може се приметити да поједине општине имају исти ранг на различитим тестовима. У категорији најразвијенијих општина, као и ранијих година, најбоље резултате има Стари град. Општине Сремска Митровица и Темерин остварују највиша постигнућа на сва три теста у категорији општина чији је степен развијености од 80% до 100% републичког просека, а ученици из општине Рача су најмање успешни у овој групи општина. У категорији општина од 60% до 80% републичког просека, Ковачица има најнижа постигнућа на сва три теста. Сјеница је општина са највишим

постигнућима у категорији општина испод 60% републичког просека, док се најнижа постигнућа бележе у Малом Црнићу – када се узму у обзир сва три теста. Међу најнеразвијенијим општинама најнижа постигнућа се остварују у Прешеву (на свим тестовима), док најбоље резултате постижу ученици из Малог Зворника и Сврљига на тестовима из српског језика и математике.

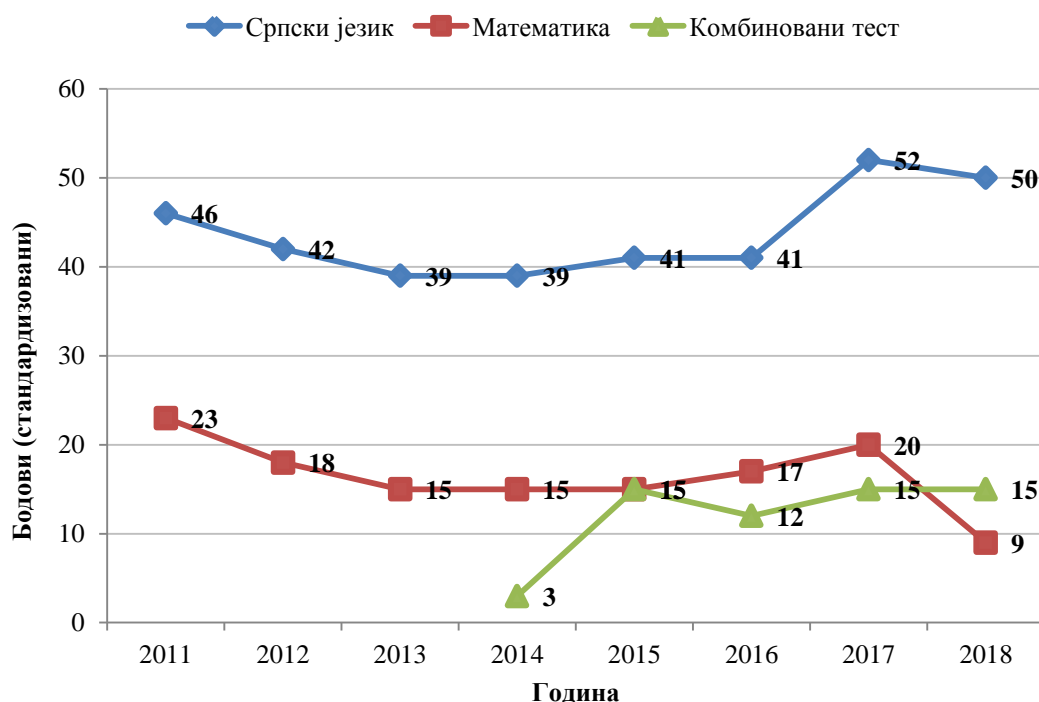
У целини гледано, добијена је повезаност између постигнућа ученика и економских параметара развијености општина у којима се ученици школују, на начин да ученици из развијенијих општина постижу боље резултате на тестовима. Нешто боља повезаност уочава се на тесту из српског језика и математике. Када се посматрају најуспешније општине у свакој од категорија развијености, уочава се да нема велике разлике у постигнућима на комбинованом тесту.

Добијене разлике између општина су индикативне и могу бити основа за доношење одлука о томе на који начин и у ком обиму су потребне мере подршке да би се унапредио рад одређених школа.

7.1.4. Приказ образовних постигнућа ученика према полу

На републичком нивоу, утврђено је да су девојчице биле успешније на сва три теста у односу на дечаке, при чему је разлика у постигнућу већа на тесту из српског језика (50 бодова на стандардизованој скали), него на комбинованом тесту (15 бодова) и тесту из математике (9 бодова). Ове школске године су разлике у просечним постигнућима између дечака и девојчица на тесту из српског језика за 2 бода ниже него претходне године, а из математике су разлике ниже за 11 бодова него 2017. године, што се може видети на Графикону 8. С обзиром на то да је ово пета година примене комбинованог теста, може се уочити да су прве године те разлике биле минималне, а сада су нешто више.

Графикон 8. Разлике у постигнућима дечака и девојчица у односу на годину реализације завршног испита

Када се упореде постигнућа дечака и девојчица по окрузима, уочава се да девојчице постижу боље резултате у готово свим окрузима, без обзира на тест (Табела 12). Конкретније, када се ради о тесту из српског језика, девојчице су успешније у свим окрузима, с тим што су највеће разлике у Призренском (68 бодова), Мачванском (65 бодова), Топличком (64 бода) и Пећком округу (62 бода), а најмање у Косовско-митровачком (38 бодова). На тесту из математике девојчице су такође успешније у готово свим окрузима (у 30 од 31 округа), при чему су највеће разлике присутне у Пећком (34 бода), Косовском (26 бодова), Косовско-поморавском (25 бодова) и Топличком округу (23 бода), а најмање у Јужнобанатском и Севернобачком округу (2 бода). Дечаци су успешнији на тесту из математике у Борском округу (разлика износи 6 бодова). Када је реч о комбинованом тесту, девојчице су успешније у

свим окрузима, с тим што су највеће разлике у Косовском (40 бодова), а затим у Пећком (34 бода) и Косовско-поморавском округу (30 бодова). У Борском округу нема разлика у постигнућу између дечака и девојчица. Може се закључити да се највеће разлике бележе у окрузима на територији Косова и Метохије, као и у Топличком округу.

Табела 12. Разлика у постигнућу ученика у односу на пол на нивоу округа

ОКРУГ	Постигнућа девојчица - Постигнућа дечака		
	Српски језик	Математика	Комбиновани тест
БОРСКИ	44	-6	0
БРАНИЧЕВСКИ	55	9	22
ГРАД БЕОГРАД	43	4	11
ЈАБЛАНИЧКИ	56	16	24
ЈУЖНОБАЧКИ	51	11	18
ЈУЖНОБАНАТСКИ	49	2	10
КОЛУБАРСКИ	51	9	10
КОСОВСКИ	54	26	40
КОСОВСКО-МИТРОВАЧКИ	38	14	23
КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	53	25	30
МАЧВАНСКИ	65	21	23
МОРАВИЧКИ	50	13	7
НИШАВСКИ	49	6	14
ПЧИЊСКИ	56	13	16
ПЕЋКИ	62	34	34
ПИРОТСКИ	42	6	9
ПОДУНАВСКИ	53	7	14
ПОМОРАВСКИ	53	8	18
ПРИЗРЕНСКИ	68	11	28
РАСИНСКИ	53	15	13
РАШКИ 1 - КРАЉЕВО	49	11	13
РАШКИ 2 - НОВИ ПАЗАР	51	13	19
СЕВЕРНОБАЧКИ	44	2	3
СЕВЕРНОБАНАТСКИ	51	3	15
СРЕДЊОБАНАТСКИ	53	9	8
СРЕМСКИ	46	13	14
ШУМАДИЈСКИ	47	5	11
ТОПЛИЧКИ	64	23	24
ЗАЈЕЧАРСКИ	58	20	18
ЗАПАДНОБАЧКИ	56	10	20
ЗЛАТИБОРСКИ	56	19	17

Следи анализа разлика у постигнућу дечака и девојчица **на нивоу општина**⁸.

Општине у којима се уочавају *највеће разлике у просечном постигнућу* између дечака и девојчица на тесту из српског језика су: Рача (101 бод), Гацин Хан (100 бодова), Бачки Петровац (97 бодова) и Сјеница (96 бодова), при чему су разлике у корист девојчица. Општине које имају *најмање разлике у просечном постигнућу* између дечака и девојчица су: Трговиште (9 бодова) и Мали Иђош (6 бодова), где су разлике такође у корист девојчица.

Општине са *највећим разликама у просечном постигнућу* између дечака и девојчица на тесту из математике су: Кањижа (97 бодова), Голубац (66 бодова) и Ариље (55 бодова), при чему су у Кањижи и Голупцу успешнији дечаци. Општина у којој *не постоји разлика у просечном постигнућу* ученика у односу на пол је Лајковац.

Општине у којима се бележе *највеће разлике у просечном постигнућу* између дечака и девојчица на комбинованом тесту су: Кањижа (79 бодова), Бачки Петровац (76 бодова) и Вучитрн (71 бод), при чему су у општини Кањижа успешнији дечаци. Општина у којој *не постоји разлика у просечном постигнућу* ученика у односу на пол је Љиг.

Уочава се да су нешто веће разлике између девојчица и дечака присутне у општинама Кањижа и Бачки Петровац и да те разлике износе око једне стандардне девијације.

Може се закључити да су девојчице успешније на свим тестовима, како на републичком, тако и на окружном и општинском нивоу. Нешто су веће разлике у постигнућима на тесту из српског језика него на тесту из математике и комбинованом тесту.

---

⁸ При навођењу општина са највећим и најмањим разликама нису узете у обзир оне у којима је на завршном испиту било мање од 10 ученика.

7.2. Повезаност резултата на завршном испиту са школским оценама у осмом разреду

Школско оцењивање као део наставног процеса представља скуп педагошких активности којима се процењује степен остварености постављених образовно-васпитних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма. У питању је континуирана педагошка активност којом се вреднују постигнућа ученика и подстиче мотивација за учење. Због бројних функција које има, одговорност свих актера укључених у процес оцењивања је изузетно велика.

Оцењивање је, такође, значајно и када се има у виду велики допринос школског успеха упису ученика у средње школе. Од школске 2014/2015. године, ученици су могли да освоје максимално 70 бодова захваљујући успеху из школе, док су 30 бодова могли да остваре на завршном тесту. Ове године је однос бодова једнак оном од пре 2015. године и износи 60 бодова за школски успех, док са 40 бодова на селекцију ученика у средње школе утиче резултат на завршном испиту. Наиме, ученици могу да освоје максимално по 13 бодова на тесту из српског језика и математике, док комбиновани тест учествује са 14 бодова.

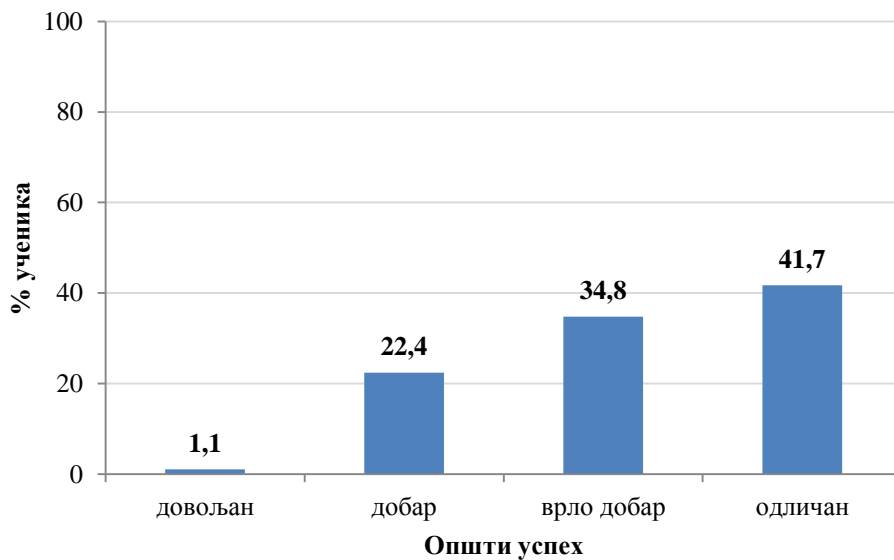
Испитивање повезаности школског успеха и постигнућа на завршном испиту током година указује на потребу унапређивања и завршног испита и школског оцењивања. Упркос томе, неопходна је употреба података и са завршног испита и података о школском успеху приликом уписа ученика у средње школе, јер такав начин селекције доприноси равноправнијој расподели ученика по средњим школама.

Поглавље које следи садржи: приказ општег успеха ученика и дистрибуције оцена из свих предмета који су тестирани на испиту, приказ броја вуковаца и њихових постигнућа, као и анализу повезаности школских оцена и постигнућа. Посебна пажња је посвећена питању у којој мери се школе разликују у погледу захтева које постављају пред ученике за добијање исте оцене.

7.2.1. Приказ општег успеха и оцена ученика

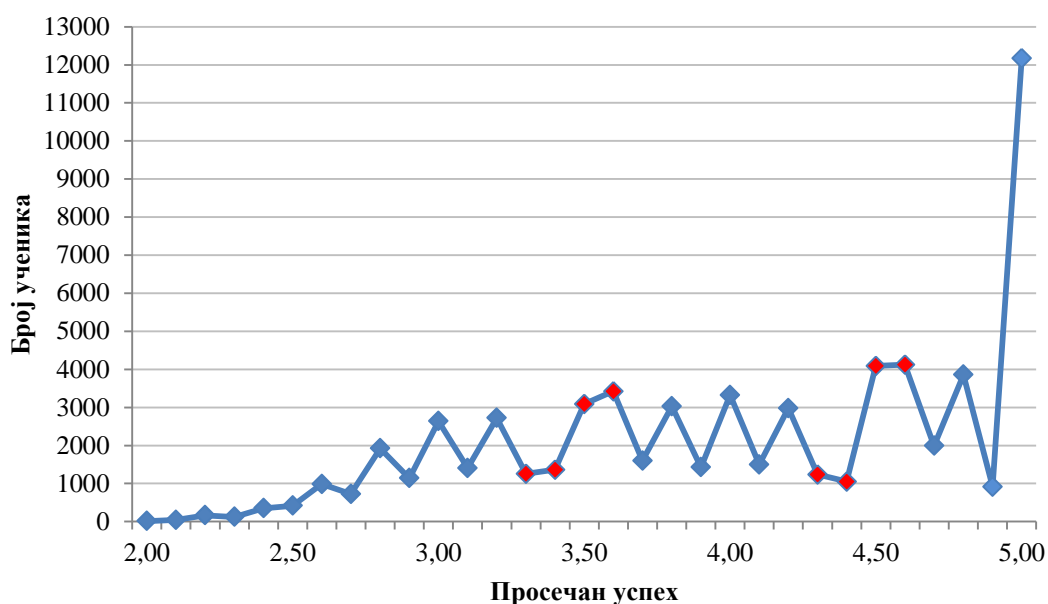
Општи успех ученика у осмом разреду приказан је на Графикону 9. Уочава се да нешто мање од половине ученика остварује одличан успех (41,7%), трећина има врлодобар успех (34,8%), петина ученика остварује добар успех (22,4%), док свега 1,1% ученика има довољан успех. Просечан општи успех у осмом разреду за ову генерацију ученика износи 4,09.

Графикон 9. Процентуална заступљеност ученика према општем успеху у осмом разреду

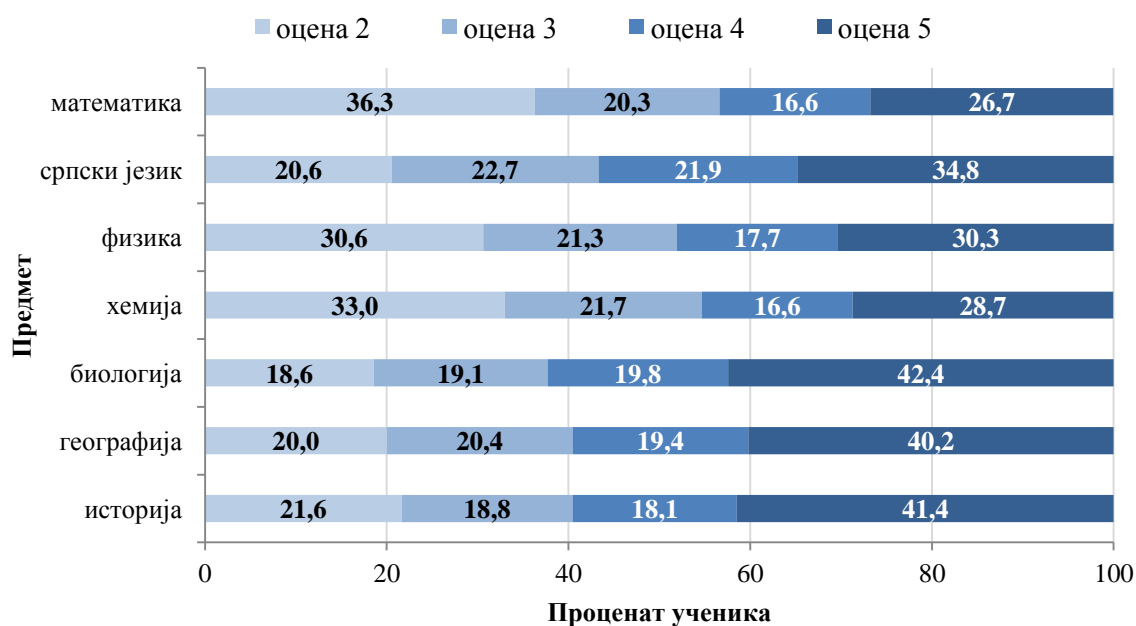
На Графикону 10 је приказана дистрибуција просечног успеха ученика. Готово сваки пети ученик има петице из свих предмета, што је тренд који је присутан од када се анализирају резултати. Поред тога, мали број ученика се налази непосредно испод границе врлодоброг и одличног успеха (просечан успех 3,30 и 3,40 односно 4,30 и 4,40). С друге стране, значајно већи број ученика остварује просечан успех 3,50 и 4,50 (приказано црвеним тачкама на графикону).

Графикон 10. Просечан успех ученика у осмом разреду

Дистрибуција оцена из српског језика, математике, физике, хемије, биологије, географије и историје у осмом разреду приказана је на Графикону 11. Оцене су приказане на четворостепеној скали, будући да је најнижа могућа оцена 2, јер је то био услов за приступање завршном испиту.

Графикон 11. Дистрибуција ученичких оцена у осмом разреду из свих предмета који су били вредновани на завршном испиту

Може се приметити да математика, физика и хемија имају сличну дистрибуцију оцена (приближно трећина ученика има најнижу оцену, док петина има оцену 3). Расподела постигнућа ученика на преосталим предметима је таква да је убедљиво највише ученика са оценом 5, док прилично уједначен број ученика има оцене 2, 3 и 4 (око 20%). Број ученика са највишом оценом нешто је нижи из српског језика у поређењу са биологијом, географијом и историјом.

Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању⁹ предвиђа бројне критеријуме које ученик треба да испуни да би имао оцену 5 из наставног предмета. Наиме, за добијање највише оцене неопходно је да ученик оствари веома значајан напредак у савладавању програма предмета, али и да у потпуности самостално испуњава захтеве који су утврђени на основном и средњем нивоу, као и већину захтева са напредног нивоа образовних стандарда постигнућа. Бројчаном оценом се, поред степена остварености циљева и прописаних, односно прилагођених стандарда, изражава и степен ангажовања ученика у настави. Закључна оцена из предмета је сумација целокупног рада и постигнућа ученика у току школске године, односно његовог напредовања у односу на сопствена постигнућа.

Готово сваки други ученик је одличан, а сваки пети испуњава највише критеријуме из свих школских предмета. Узроци таквих постигнућа могу бити различити: повећана мотивација ученика, додатни напори наставника и ученика пред крај основне школе, додатне активности ученика ван школе, али и снижавање критеријума наставника за одређене оцене.

---

⁹ „Службени гласник РС“, бр. 72/09, 52/11 и 55/13.

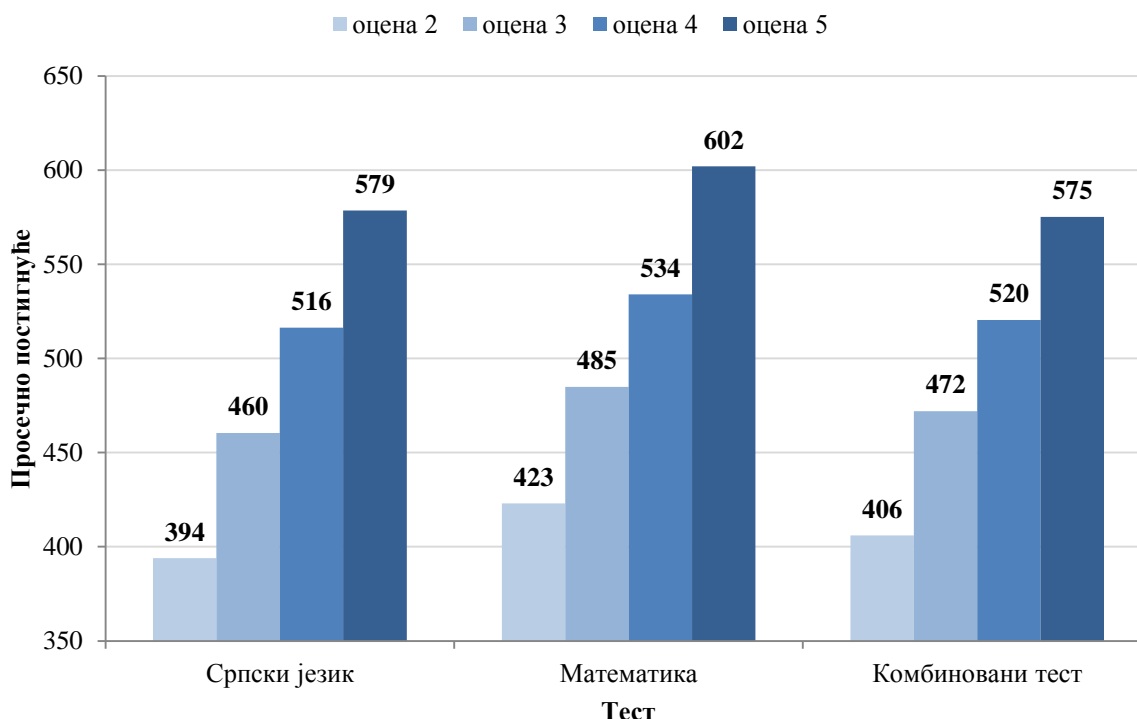
7.2.2. Образовна postигнућа ученика у контексту оцена

Како би се добио одговор на питање колико се оцењивање заснива на принципима објективности и праведности, у наредним анализама оно је доведено у везу са постигнућима на тесту. Испитивање повезаности школских оцена и постигнућа на завршном испиту, поред одговора на то да ли су критеријуми оцењивања објективни, пружа и одговор на питање о предиктивној ваљаности теста (критеријум су школске оцене).

Утврђивањем повезаности између оцене из српског језика и математике и постигнућа на тестовима, утврђено је да постоји статистички значајна корелација, забележена на нивоу поузданости $p=0,000$. **Повезаност између оцене из српског језика и постигнућа на тесту из српског језика је висока ($r=0,698$), као и оцене из математике и постигнућа на тесту из математике ($r=0,714$).** Због структуре **комбинованог теста**, која подразумева мали број задатака по предмету (четири пута мање него из српског језика и математике), израчуната је **повезаност између просечне оцене на свих пет предмета и постигнућа на тесту**. Имајући то у виду, нешто нижа корелација на овом тесту него на друга два теста, не представља необичан налаз ($r=0,620$). Споменута специфичност комбинованог теста не огледа се само у знатно мањем броју задатака по предмету, већ и у томе што су садржаји које ови предмети обухватају веома разнолики. Чињеница да се ради о тесту који чине задаци из природних и друштвених предмета и да, самим тим, мери веома разнолике компетенције, доводи до тога да је теже достићи жељени квалитет теста него што је то случај са остала два теста. Ипак, без обзира на претходно објашњење, очекује се нешто виша повезаност када је реч о комбинованом тесту.

Да би се стекла прецизнија слика о постигнућу ученика, а уједно и тестирала истраживачка претпоставка да ученике који имају више оцене одликује веће знање, на Графикону 12 су представљена просечна постигнућа ученика у контексту школских оцена. Због природе комбинованог теста, коришћена је просечна оцена из пет предмета.

Графикон 12. Приказ просечног постигнућа у односу на школске оцене

Прегледом података на Графикону 12, **приметан је тренд раста постигнућа ученика са повећањем оцене**. Овај налаз је у складу са очекивањима, јер то значи да ученици који имају више оцене показују веће знање на завршном испиту у односу на ученике са нижим оценама. Разлике су најизраженије између оцена 2 и 3 (у просеку износе 65 бодова), затим између оцена 4 и 5, а најмање између 3 и 4. Интересантан је налаз да ученици са оценама 2, 3, 4 и 5 на тесту из математике имају нешто већи број бодова у односу на исте категорије оцена на остала два теста.

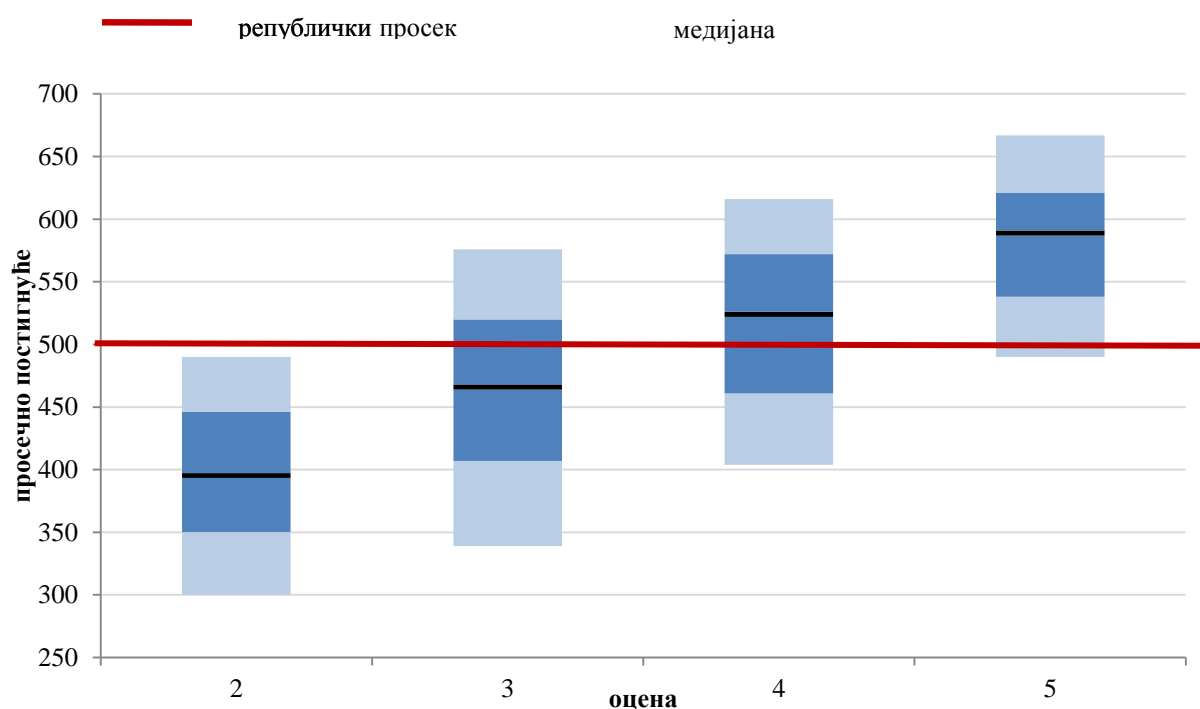
Иако је утврђено да постоји повезаност између оцена и постигнућа на тестовима, очекивало би се да она буде нешто виша. Разлози за овакав резултат се могу објаснити чињеницом да је закључна оцена сумирање целокупног рада ученика у току школске године, а резултати завршног испита су продукт специфичне и стресне ситуације у којој се испитују само одређени сегменти наставног програма. Без обзира на то, пожељно је да корелација између школских оцена и постигнућа на тестовима буде нешто виша и стога је неопходно унапредити и квалитет школског оцењивања и завршни испит.

7.2.3. Варијабилност критеријума оцењивања између школа

Претходне анализе усмерене на утврђивање степена повезаности постигнућа и оцена веома су информативне, јер омогућавају стицање увида у то у којој мери су школске оцене праћене одговарајућим постигнућима на националном нивоу. У том случају, јединицу анализе чине ученици. Међутим, како би се могло утврдити да ли школе имају уједначене критеријуме оцењивања, неопходно је било да јединицу анализе чине школе. Комбиновани тест није био предмет анализе из претходно наведених разлога.

У сврху анализе, за сваку школу је установљено каква су просечна постигнућа ученика који у тој школи имају оцену два, затим ученика који имају оцену три, односно оних који имају четворку и, најзад, петицу. Графиконима 13 и 14 представљен је опсег варирања критеријума оцењивања између школа на тестовима из српског језика и математике. Тамноплавом бојом означена су постигнућа 80% школа, а светлоплавом бојом 10% школа са највишим и најнижим постигнућима. Хоризонтална црвена линија представља републички просек, а црна линија на стубићима представља медијану (испод и изнад које се налази по 50% школа).

Графикон 13. Приказ варирања критеријума оцењивања између школа на тесту из српског језика

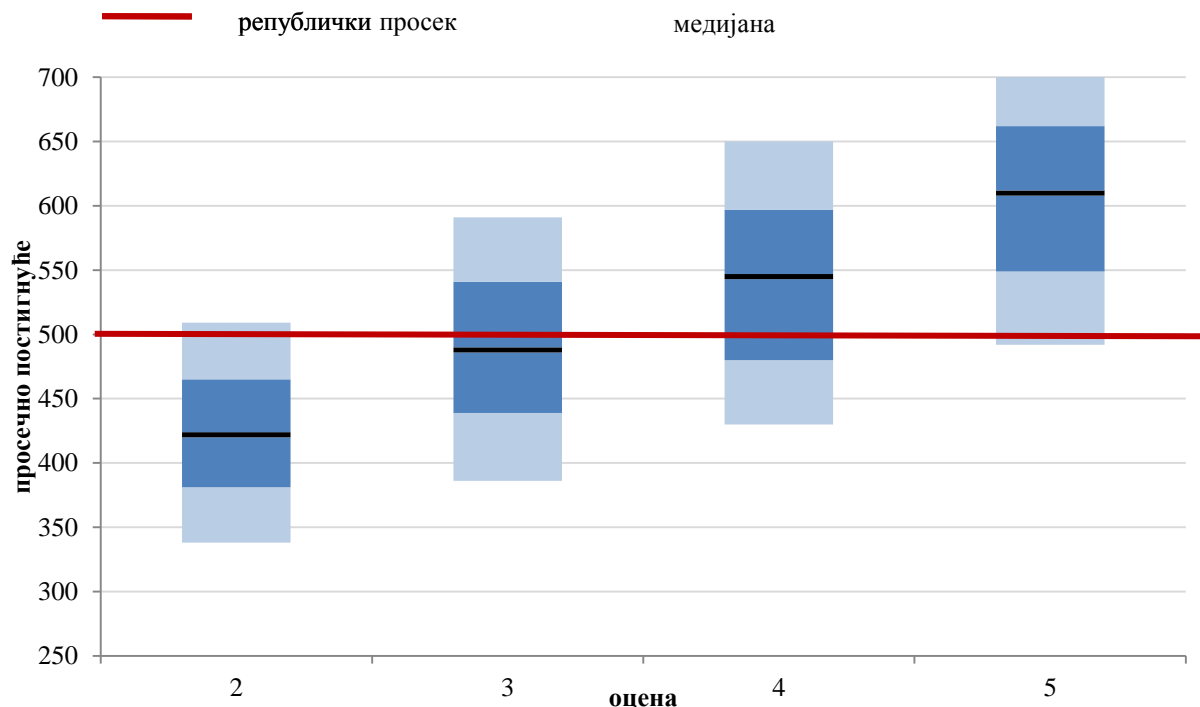
Може се уочити да на тесту из српског језика постоји тренд раста постигнућа што је оцена виша (медијана постигнућа за сваку наредну оцену је позиционирана на вишем нивоу скале), и тај налаз је очекиван, сличан оном који је добијен када је јединица посматрања био ученик.

Међутим, у циљу утврђивања објективности критеријума оцењивања на нивоу школе, важно је установити: (1) у којој мери се разликују постигнућа ученика који имају исту оцену и (2) у којој мери се разликују оцене ученика који остварују иста постигнућа.

Утврђено је да постоји **велика варијабилност постигнућа ученика који имају исту оцену**, тако да се минимално постигнуће ученика разликује од максималног за око 200 бодова у просеку. Примера ради, ученици са оценом 2 у неким школама остварују 300 бодова на тесту, а у неким другим школама готово да достижу републички просек. Највећа је варијабилност постигнућа ученика са оценом три (огледа се у дужини стубића).

Уједно, дошло се до налаза да постоје **ученици који имају различите оцене, а остварују исто постигнуће**. То значи да нпр. ученик са оценом 3 у некој школи постиже исти резултат као ученик са оценом 5 у некој другој школи, на шта указује преклапање правоугаоника који репрезентују поменуте оцене (изнад 500 бодова).

Графикон 14. Приказ варирања критеријума оцењивања између школа на тесту из математике

Сличан тренд у погледу постигнућа и школских оцена уочава се и на тесту из математике – **ученици са вишим оценама постижу бољи резултат на тесту.**

Утврђено је да постоји **велика варијабилност постигнућа ученика који имају исту оцену**, тако да се минимално постигнуће ученика разликује од максималног за око 200 бодова у просеку. Наиме, ученици са оценом 5 у неким школама остварују 490 бодова на тесту (једнако републичком просеку), а у неким другим школама 700 бодова (постигнуће за две стандардне девијације веће од републичког просека). Приметна је већа варијабилност постигнућа ученика са вишим оценама у односу на ниже (огледа се у дужини стубића).

Слично као и на тесту из српског језика, и на тесту из математике се уочава да постоје **ученици који имају различите оцене, а остварују исто постигнуће**. Другим речима, нпр. ученик са оценом 3 у некој школи постиже исти резултат као ученик са оценом 5 у некој другој школи, на шта указује преклапање правоугаоника који репрезентују поменуте оцене (изнад 500 бодова).

Анализом варијабилности критеријума оцењивања долази се до закључка да постоји размимоилажење у захтевима које различите школе постављају пред ученике за добијање исте оцене. Овај податак говори о недовољној усклађености критеријума оцењивања између различитих школа и потреби за системском подршком у овој области.

7.2.4. Носиоци дипломе „Вук Караџић” и њихова постигнућа

Један од нужних услова за добијање Вукове дипломе јесте да ученик има све петице од петог до осмог разреда. Број ученика са свим петицама у осмом разреду је остао приближно исти (око 20% ученика) као и претходних година. До промене није дошло ни у погледу **броја ученика носилаца Вукове дипломе који износи 8.982, односно 13,8%**. Дакле, сваки седми ученик у генерацији издваја се као изузетан, не само у погледу знања, односно одличног познавања наставних садржаја, већ и у смислу додатног ангажовања вреднованог кроз минимално једно признање или награду. Уочава се да је, међу вуковцима, више девојчица (64,5%), него дечака (35,5%). Другим речима, сваки десети дечак је носилац ове дипломе, док је то случај са сваком петом девојчицом на крају основне школе.

У циљу стицања увида у то да ли су постигнућа вуковаца виша у односу на остале ученике (републички просек), спроведене су одговарајуће анализе на нивоу округа које ће бити предмет разматрања у овом поглављу. **Посматрано на нивоу Републике, просечно постигнуће ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” на тесту из српског језика износи 606 бодова (СД=50), из математике 627 бодова (СД=69), док на комбинованом тесту оно износи 599 бодова (СД=56). То значи да просечан вуковац има за једну стандардну девијацију више постигнуће од просечног ученика (500 бодова) осмог разреда.**

Анализом по школским управама, може се утврдити да постоји велика разлика у броју вуковаца. Разлика у проценту вуковаца између школске управе са највећим и најмањим процентом износи око 12%. **Школске управе у којима се бележи највећи проценат ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” су: Лесковац (20,4%), Ниш (18,2%), Косовска Митровица (16,3%) и Јагодина (16,1%).** И претходних година су се поменуте школске управе истицале у погледу броја вуковаца. Најмањи проценат ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” бележи се у школским управама Ужице (9,2%) и Ваљево (10,1%).

Процентуална заступљеност ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” према округу, као и њихова постигнућа, приказана су у Табели 12. Због малог броја ученика, за Пећки и Призренски округ није оправдано приказивати податке. **Окрузи у којима се бележи највећи број ученика носилаца Вукове дипломе су: Пчињски (21,2%), Нишавски (20,5%), Јабланички (19,9%) и Косовски (18,2%).**

Табела 13. Процентуална заступљеност ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” према округу и њихово просечно постигнуће из српског језика, математике и на комбинованом тесту

Округ	%	Просечно постигнуће		
		Српски језик	Математика	Комбиновани тест
Борски	10,5	581	602	564
Браничевски	16,5	598	609	587
Град Београд	13,3	621	657	620
Јабланички	19,9	581	593	573
Јужнобачки	15,2	618	637	619
Јужнобанатски	12,7	598	613	589
Колубарски	9,4	604	628	589
Косовски	18,2	565	544	585
Косовско-митровачки	16,3	587	588	613
Косовско-поморавски	13,1	568	555	559
Мачвански	10,4	607	629	586
Моравички	11,1	606	653	603
Нишавски	20,5	602	623	584
Пчињски	21,2	577	583	570
Пиротски	12,5	608	628	583
Подунавски	9,7	595	601	581
Поморавски	16,1	597	604	588
Расински	14,6	608	646	597
Рашки 1 – Краљево	11,9	613	636	599
Рашки 2 – Нови Пазар	15,2	581	571	578
Севернобачки	16,8	591	598	570
Севернобанатски	15,5	606	619	586
Средњобанатски	14,1	597	607	569
Сремски	12,0	616	623	622
Шумадијски	12,5	618	630	613
Топлички	14,3	591	582	588
Зајечарски	13,1	583	606	567
Западнобачки	10,6	604	620	594
Златиборски	9,2	614	651	605

Детаљнијим увидом у табелу може се приметити да у готово свим окрузима ови ученици постижу боље резултате на тесту из математике него на тесту из српског језика. Такође, вуковци углавном постижу лошије резултате на комбинованом тесту него на друга два теста. Нижа постигнућа на комбинованом тесту, која су утврђена и претходних година, делом се могу објаснити ограничењима овог теста. Наиме, тестом се испитује у којој мери су ученици овладали градивом пет предмета и стога је јако тешко направити такву селекцију (изузетно малог броја) задатака који ће на најбољи могући начин репрезентовати дати предмет. Уколико би се број задатака по предмету повећао, а тиме и укупан број задатака на тесту, сигурно да би процена знања ученика била прецизнија и квалитетнија.

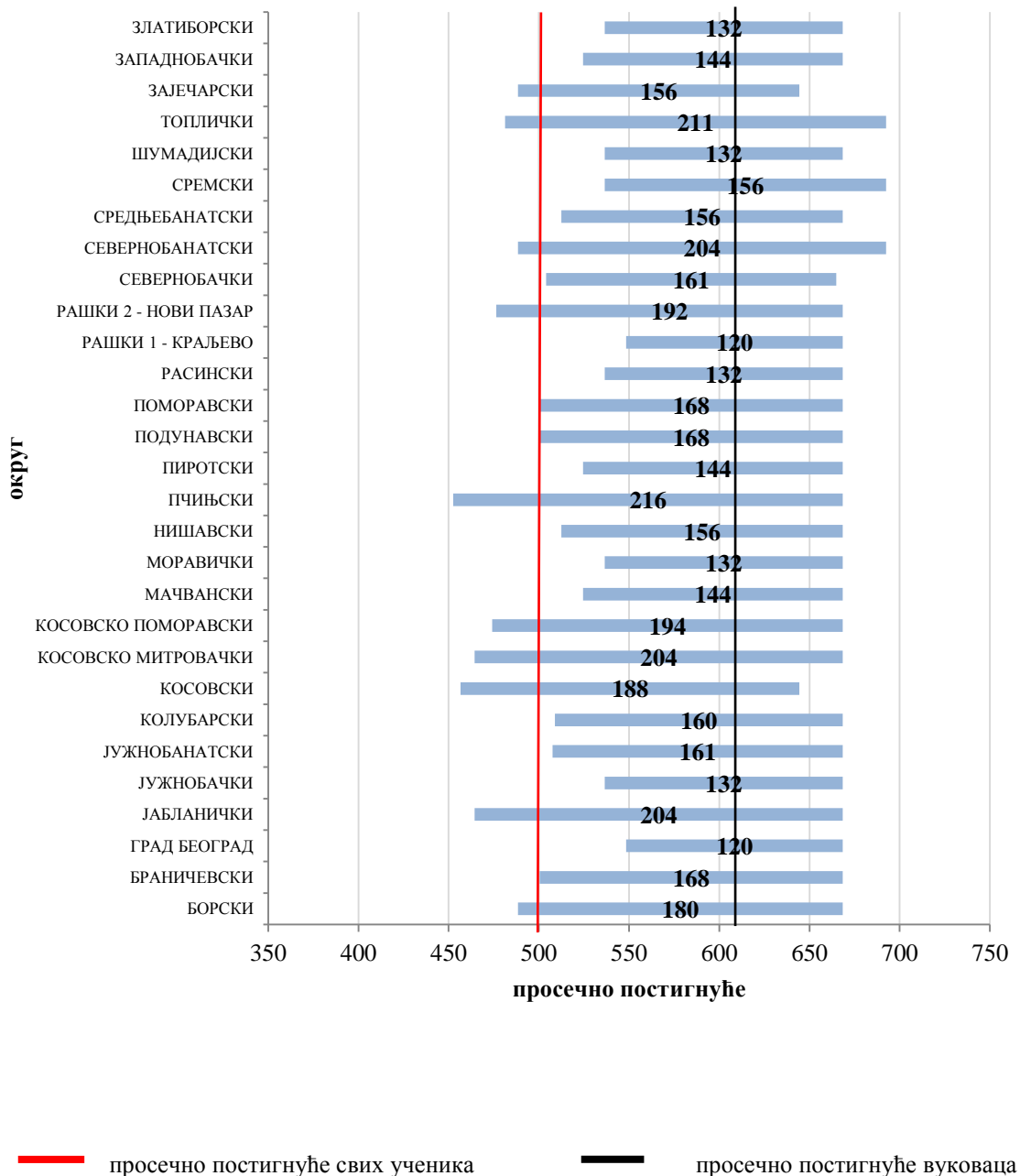
Најмање просечно постигнуће вуковаца бележи се у Косовско-поморавском и Косовском округу. Имајући у виду да се ради о изузетним ученицима, очекује се да њихова постигнућа буду у просеку бар за једну стандардну девијацију већа у односу на републички просек. Међутим, као што се може видети из података, то није случај са одређеним бројем округа, а најизраженије је у поменутом два. Добијени налаз се може разумети ако се има у виду перманентна изложеност неповољним условима у којима се изводи образовно-васпитни рад на територији Косова и Метохије. С друге стране, треба истаћи да су, ове године, међу окрузима на најнижим постигнућима вуковаца Пчињски и Рашки 2 – Нови Пазар, који су све до сада били на врху листе у погледу постигнућа.

Највише просечно постигнуће вуковаца бележи се у Граду Београду и Јужнобачком округу. Треба истаћи да **преко 600 бодова на сва три теста**, поред вуковаца из Града Београда и Јужнобачког округа, имају и вуковци из следећих округа: Моравички, Сремски, Шумадијски и Златиборски.

Распон бодова између округа са најмањим и највећим постигнућем је такав да су разлике мање изражене на тесту из српског језика (56 бодова) и математике (64 бода), а највеће су на комбинованом тесту – 113 бодова. На основу одступања по окрузима, може се закључити да је знање ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” доста неуједначено. Оно што такође привлачи пажњу јесу неуједначена постигнућа ученика истог округа на различитим тестовима. Тако, на пример, у Расинском, Златиборском, Пиротском и Мачванском округу вуковци остварују око 45 бодова више на тесту из математике него на комбинованом тесту.

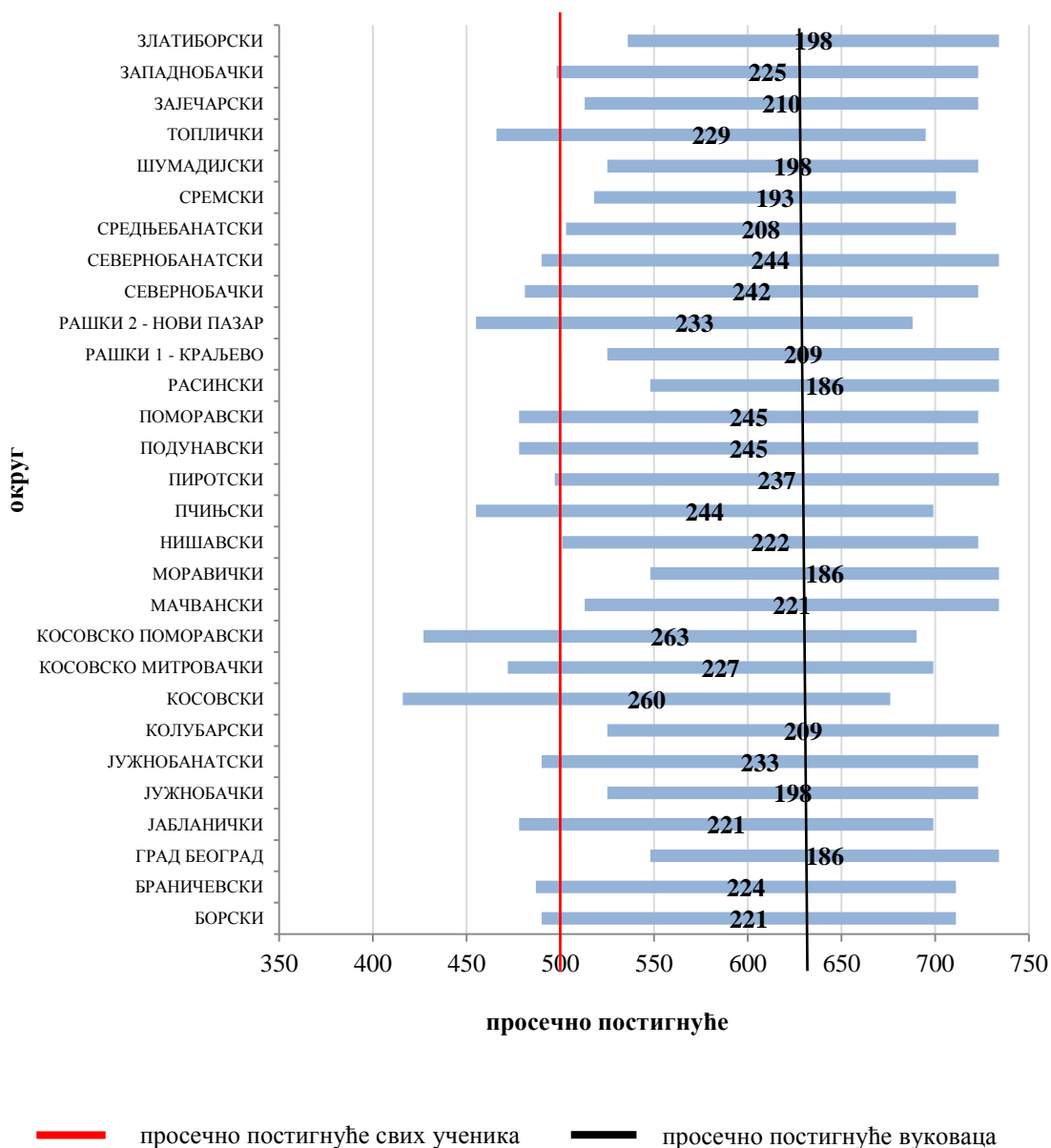
Поред приказивања просечног постигнућа ученика носилаца дипломе „Вук Караџић” на нивоу округа, важно је истаћи разлике унутар самог округа. На графиконима 15–17 приказан је распон просечног постигнућа вуковаца по округу, где вертикална црна линија означава просечно постигнуће вуковаца на републичком нивоу, док вертикална црвена линија означава просечно постигнуће свих ученика (републички просек). Стубићи плаве боје приказују распон постигнућа вуковаца у одређеном округу (величина распона је означена бројем).

Графикон 15. Приказ распона просечног постигнућа вуковаца по округу на тесту из српског језика

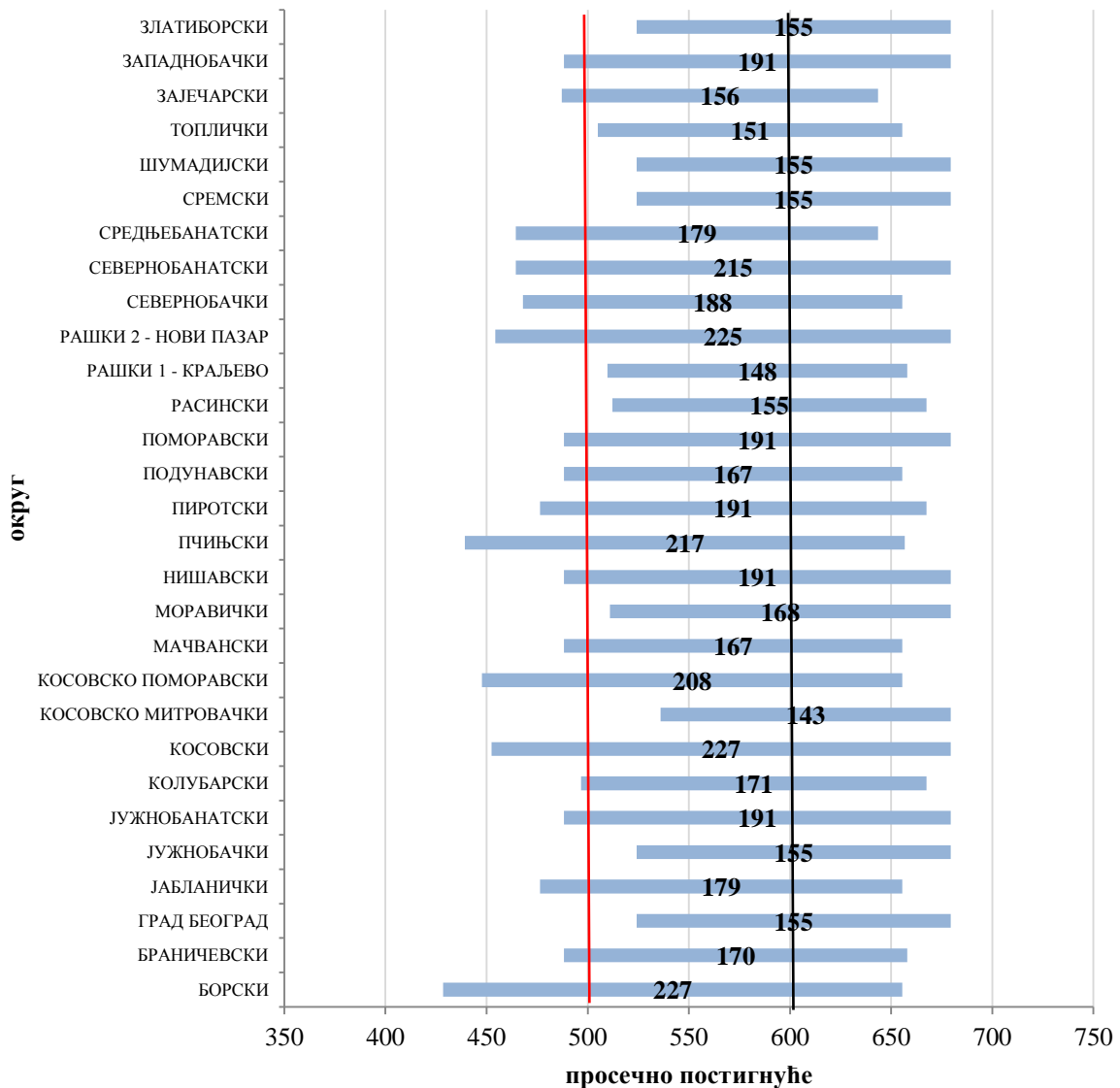
На тесту из српског језика највећи распон бележи се у следећим окрузима: Пчињски (216 бодова), Топлички (211 бодова) и Севернобанатски, Косовско-митровачки и Јабланички (204 бода). То значи да у поменутиим окрузима постоји велика варијабилност просечног постигнућа ових ученика на тесту, и та одступања износе више од две стандардне девијације. Као што се уочава на графикону, у појединим окрузима постоје вуковци који не достижу ни републички просек. Тако су постигнућа чак 15% вуковаца у Косовском округу испод републичког просека, док је то случај са 9,8% вуковаца у Пчињском округу.

Графикон 16. Приказ распона просечног постигнућа вуковаца по округу на тесту из математике

На тесту из математике се у чак 22 од 29 анализираних округа бележи варирање које износи преко 200 бодова (две стандардне девијације), а најизраженије је у Косовско-поморавском (263 бода), Косовском (260 бодова), Поморавском и Подунавском округу (245 бодова). Овако изражена варијабилност постигнућа је претходних година била карактеристична за знатно мањи број округа. Варијабилност постигнућа вуковаца у поменутиим окрузима је толика да најмање успешни вуковци остварују 420–480 бодова, а најуспешнији и преко 700 бодова. У Косовском и Косовско-поморавском округу бележи се највећи проценат вуковаца чија су постигнућа испод републичког просека (око 25%), као и округу Рашки 2 – Нови Пазар (око 20%).

Графикон 17. Приказ распона просечног постигнућа вуковаца по округу на комбинованом тесту

— просечно постигнуће свих ученика

— просечно постигнуће вуковаца

Од 29 округа у којима су анализирана постигнућа вуковаца, у шест се бележи варирање постигнућа веће од 200 бодова (две стандардне девијације), што је знатно мањи број у односу на претходне године. Највеће варирање је забележено у Борском и Косовском округу (227 бодова), затим у округу Рашки 2 - Нови Пазар (225 бодова), Пчињском (217 бодова), Севернобанатском (215 бодова) и Косовско-поморавском округу (208 бодова). Другим речима, у овим окрузима распон постигнућа вуковаца креће се од 430 до 670 бодова. Окрузи у којима се бележи између 10% и 15% вуковаца чија су постигнућа испод републичког просека су: Косовски, Борски, Пчињски, Косовско-поморавски и Севернобанатски.

Премда би само ученици са изузетним знањима требало да буду носиоци дипломе „Вук Караџић”, у Србији је чак сваки седми ученик вуковац. У појединим школским управама и окрузима проценат вуковаца је и већи, тако да ово признање поседује сваки пети, односно шести ученик.

Вуковци су најуспешнији на тесту из математике, затим на тесту из српског језика, а најмање су успешни на комбинованом тесту. Уочава се велика варијабилност постигнућа вуковаца унутар округа (у неким окрузима износи више од две стандардне девијације), посебно када је реч о тесту из математике. Такође, у појединим окрузима не тако мали број ученика носилаца ове дипломе има исподпросечна постигнућа.

На основу свих приказаних анализа, може се извести неколико закључака који говоре о квалитету оцењивања у основној школи:

1. Општи успех ученика осмог разреда је изузетно висок, јер готово половина ученика остварује одличан успех, а сваки пети има петице из свих предмета. Оцене из седам предмета који су били тестирани на завршном испиту су такве да указују на то да свршени основци имају завидно знање, посебно из биологије, историје и географије. На школски успех ученика утиче много фактора, а завршна година школовања када се полаже завршни испит је специфична ситуација и за наставнике и за ученике. Један од фактора који може утицати на успех ученика је повећана мотивација за школско учење, као и већи труд и напор који ученици улажу у учење него у осталим годинама школовања. Можда су и наставници мало толерантнији приликом оцењивања како би својим ученицима омогућили што боље шансе за упис у жељену средњу школу. Да би се са сигурношћу утврдило шта све утиче на општи успех на крају основног образовања, потребно је урадити додатна истраживања.
2. Испитивањем повезаности између школских оцена и постигнућа на тесту, утврђено је да постоји тренд раста постигнућа у складу са оценом из датог предмета, али би се очекивало да је корелација нешто виша. Иако су школске оцене у великој мери предиктор успеха ученика на тестовима знања, не можемо очекивати потпуну повезаност, јер се ситуације школског оцењивања и полагања завршног испита разликују. Школско оцењивање је континуирани процес формативног и сумативног праћења и процене ученичког постигнућа, али се изражава једном бројчаном оценом. С друге стране, резултати завршног испита осликавају ученичко постигнуће у неколико сегмената градива, остварено у једној изолованој ситуацији. У сваком случају, унапређивање школског оцењивања и завршног испита допринеће већој повезаности између школског успеха и успеха на завршном испиту.
3. Поред очекиване повезаности између оцена и постигнућа, утврђено је да су критеријуми за школску оцену прилично варијабилни. У прилог томе говоре подаци да ученици са истом оценом имају неуједначена постигнућа, као и да ученици са различитим оценама остварују исто постигнуће. Подаци из спољашњег вредновања квалитета рада школа указују на то да је у само 40% школа остварен

стандард који се односи на квалитет оцењивања. Овај податак, такође, говори о томе да постоји простор за унапређивање школског оцењивања, а посебно када је реч о уједначавању критеријума за одређене оцене. Неједнаки критеријуми оцењивања у школама доводе у питање правичност селекције ученика при упису у средњу школу. Неуједначеност у оцењивању у најнеповољнији положај ставља ученике који остварују висока постигнућа, а похађају школе са високим критеријумима оцењивања. Нарушавање принципа правичности у оцењивању, поред директних последица које изазива, ученицима индиректно шаље вредносно негативну поруку, при чему васпитна улога школе може да изгуби на значају. Уједно, овакав начин оцењивања онемогућава разликовање школа и наставника који свој посао раде савесно и одговорно од оних који то не чине.

4. Упркос томе што би услови за стицање дипломе „Вук Караџић” требало да буду изузетно захтевни, јер подразумевају да ученици постижу изванредне резултате и освајају награде на такмичењима, у Србији је чак сваки седми ученик вуковац. Просечно постигнуће вуковаца на сва три теста је, као што је и очекивано, више у односу на републички просек (највеће просечно постигнуће имају на тесту из математике, затим из српског језика, а најниже на комбинованом тесту). Судаћи по броју вуковаца у појединим окрузима, као и по варијабилности њиховог постигнућа, ипак се може закључити да су они лако достижни.

8. Аналитичко-истраживачке активности и извештаји у вези са завршним испитом које припрема Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања

У оквиру послова који се односе на пружање стручне подршке Министарству, Завод сваке године од увођења завршног испита реализује одговарајућа истраживања, односно, спроводи анализе са циљем: (1) процене постигнућа ученика на крају основног образовања и (2) осигурања и унапређивања квалитета спровођења испита. Извештаји су намењени различитим циљним групама: доносиоцима одлука (Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Национални просветни савет), школама, као и радним групама које су задужене за писање задатака.

Извештаји који су **намењени доносиоцима одлука** и односе се на процену постигнућа ученика на крају основног образовања су *Извештај о резултатима завршног испита* и *Извештај о резултатима завршног испита ученика припадника националних мањина*. Оба извештаја садрже идентичне анализе и структуру: основне информације о концепту и програму испита; приказ организације и спровођења испита са системом мера подршке ученицима и одраслим полазницима; приказ популације ученика, опис скале и структуре тестова; приказ резултата испита на нивоу Републике, округа и општине, као и анализу повезаности резултата на завршном испиту са школским оценама. Уједно, у извештајима се налазе корисни подаци о школском успеху осмака и њиховим оценама из предмета који су тестирани на испиту, као и о броју вуковаца. Подаци пружају увид у образовна постигнућа ученика и квалитет школског оцењивања и указују на мере које је неопходно предузети у циљу унапређивања образовно-васпитног процеса.

Такође, са циљем утврђивања квалитета спровођења испита, а за потребе Министарства, припремљен је *Извештај о контроли квалитета оцењивања на завршном испиту у основном образовању и васпитању школске 2017/18. године*. Истраживање се спроводи на узорку школа које одређује Министарство, а на основу података о нерегуларности спровођења завршног испита претходних година. Добијени подаци омогућавају увид у регуларност спровођења испита, а пре свега у којој мери су школске комисије поштовале процедуре за прегледање и оцењивање тестова. На тај начин, анализом објективности оцењивања, утврђује се степен поверења у резултате завршног испита и дају се препоруке за унапређивање процеса спровођења завршног испита.

Након спроведеног испита, свака **школа** добија *Извештај о резултатима завршног испита* својих ученика (*школски извештај*) и може да упореди постигнућа својих ученика са постигнућима ученика на нивоу општине, округа, школске управе којој припада, као и са републичким просеком. Поред тога, подаци омогућавају увид у постигнућа ученика различитих одељења, а једна од анализа усмерена је на утврђивање повезаности постигнућа са оценама на крају седмог и осмог разреда. Уједно, школе добијају информацију о постигнућима ученика по областима, стандардима и нивоима постигнућа.

У циљу осигурања квалитета задатака и тестова, **радне групе** добијају *Извештај о метријским карактеристикама тестова и задатака*. Поменути извештај садржи информације о поузданости и информативности тестова, али и о квалитету појединачних задатака (параметри тежине, дискриминативности, грешке мерења, нерегуларност података, диференцијално функционисање ајтема).

Аналитичке активности усмерене на утврђивање и праћење образовних постигнућа ученика представљају основ осигурања квалитета образовања и пружају корисне податке доносиоцима одлука (МПНТР, Национални просветни савет, национални савети националних мањина). Добијени резултати доприносе остварењу евалуативне функције завршног испита кроз пружање одговора на то каква су знања ученика на крају основног образовања, као и какав је квалитет школског оцењивања. На бази расположивих података, доносиоци одлука могу спровести одговарајуће мере са циљем унапређивања квалитета образовног процеса и оцењивања у оним подручјима где је подршка неопходна.

Образовна постигнућа ученика један су од најважнијих показатеља остварености циљева и задатака образовања и васпитања, односно квалитета рада сваке школе и предмет су самовредновања рада школе. Анализа резултата на завршном испиту осигурава да процес самовредновања у школи буде утемељен на објективним и поузданим подацима и да се развојни приоритети и циљеви ускладе са реалним стањем и потребама. Резултати у вези са постигнућем ученика из седам наставних предмета пружају наставницима основ за унапређивање наставе у оним областима у којима то представља приоритет, тј. где се бележе ниска постигнућа. Уједно, школски извештаји се користе као показатељ квалитета у процесу спољашњег вредновања рада школа.

Радне групе, захваљујући налазима о психометријским карактеристикама задатака, имају могућност да унапреде квалитет задатака и теста у целини, што доприноси поузданијој процени образовних постигнућа ученика.

9. Закључци и препоруке

Завршни испит организују и прате Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања у складу са својим надлежностима. Основни механизам за осигурање квалитета завршног ипита јесте доследно коришћење *Приручника за спровођење завршног ипита* и *Стручног упутства за спровођење завршног ипита* који садрже прецизан опис корака, процедура и одговорности учесника у процесу. Иако се у већини школа испит организује у складу са процедурама, резултати ранијих анализа¹⁰ упућују на то да постоје проблеми током спровођења ипита, пре свега у прегледању тестова, што донекле може угрозити поверење у резултате, односно, поузданост података. Мере које је Министарство просвете, науке и технолошког развоја предузело након прошлогодишњег завршног ипита позитивно су утицале на повећање објективности резултата ипита. Наиме, школе које су се истицале у погледу изузетно високих постигнућа изазваних непоштовањем процедура, ове године су оствариле резултате који су доста реалнији и поузданији. То указује да су се сви актери који су били укључени у процес спровођења ипита понашали далеко одговорније и професионалније него што је то раније био случај.

Постигнућа ученика на тесту из математике су просечна (око 10 бодова), док се на комбинованом тесту и тесту из српског језика крећу око 12 бодова. У прилог томе да су поменута два теста била мало лакша говори и налаз да готово две трећине ученика успева да реши половину задатака, док је то случај са нешто мањим бројем ученика на тесту из математике.

Нису присутне велике разлике у резултатима ученика између округа. Такође, нису утврђена велика одступања постигнућа ученика унутар једног округа, изузев што су нешто већа на комбинованом тесту у два округа: Косовском и Рашки 2 – Нови Пазар. Више од половине округа има исподпросечна постигнућа на комбинованом тесту и тесту из српског језика, док је нешто неповољнија ситуација на тесту из математике (две трећине округа). Ученици из два округа бележе постигнућа изнад просека – Град Београд и Јужнобачки округ – и то на сва три теста. Треба истаћи да су ученици Пчињског и Нишавског округа у периоду од 2011. до 2017. године константно бележили изнадпросечна постигнућа на сва три теста. На смањење постигнућа ове године су, по свој прилици, утицале мере које је Министарство предузело. Од увођења завршног ипита, у приближно трећини округа постигнућа ученика су испод просека.

Утврђено је да ученици који имају више оцене постижу боље резултате на тестовима. Међутим, очекује се да та повезаност буде израженија, пре свега када је реч о комбинованом тесту. Велики број одличних ученика и вуковаца, као и неуједначени критеријуми оцењивања по школама указују на потребу даљег истраживања квалитета

---

¹⁰ Извештаји о контроли квалитета оцењивања на завршном испиту (2012–2017), Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.

школског оцењивања, али и на потребу за системском подршком у виду обука наставника за квалитетно оцењивање.

Препоруке:

1. Када је реч о организацији и спровођењу испита, предлаже се даљи рад на унапређивању процеса који би се односио на доследну примену правила и процедура у свим фазама припреме и спровођења испита. Наиме, потребно је размотрити промену начина дежурстава током полагања завршног испита, као и увођење праћења целог тока завршног испита од стране просветних саветника у школама и окрузима у којима је детектован највећи степен нерегуларности. Препоруке у вези са контролом квалитета оцењивања на завршном испиту дате су у извештају који је прослеђен Министарству (*Извештај о контроли квалитета оцењивања на завршном испиту у основном образовању и васпитању школске 2017/18. године*).

2. У вези са тестовима, предлаже се да комбиновани тест садржи већи број задатака по предмету. Тиме ће се обезбедити равноправнији положај ученика који се истичу у природним и друштвеним наукама. Тренутно, мали број задатака на тесту не диференцира добро ученике који имају обухватнија знања из наведених наука. Поред тога, треба и даље водити рачуна о односу броја задатака отвореног и затвореног типа, како би се обезбедила боља процена знања ученика. Такође, предлаже се да новина која је уведена ове године у погледу различитих комбинација задатака у тесту постане пракса, јер се показало да је значајно смањено преписивање.

3. Неједнаки услови за учење и напредовање сигурно представљају један од кључних фактора ниских постигнућа ученика (знатно испод националног просека) у појединим окрузима. Због тога је потребно дефинисати мере подршке усмерене на унапређивање наставног процеса путем подизања квалитета људских, али и материјално-техничких ресурса, чиме би се побољшала постигнућа ученика и обезбедила већа праведност у систему образовања.

4. Континуирана примена образовних стандарда и исхода допринела би ублажавању разлика у постигнућима ученика који се образују у различитим условима. Уједно, стандарди и исходи омогућавају објективније и поузданије вредновање напредовања ученика и представљају важан механизам за осигурање квалитета оцењивања. Јасно и прецизно дефинисани стандарди и исходи лако су применљиви у процесу оцењивања и омогућавају упоредивост школских оцена.

5. Промењен однос бодова школског успеха и резултата на завршном испиту за упис ученика у средњу школу који је ове године примењен узима у обзир ефекте неједнаких критеријума оцењивања, него што је то раније био случај. Предлаже се да се задржи овај однос бодова јер се базира на анализи квалитета школског оцењивања и анализи квалитета тестова и спровођења самог испита. На овај начин, резултати завршног испита могу у већој мери да имају корективну функцију.

6. У циљу унапређивања квалитета школског оцењивања, неопходно је наставницима пружити стручну подршку кроз обуке за примену Правилника о

оцењивању. Поред тога, потребно је учинити им доступне различите квалитетне помоћне и наставне материјале (приручнике, тестове, збирке задатака, чек листе) које наставници могу да користе за формативно и сумативно оцењивање. Како би оцењивање било поузданије и објективније, препоручује се употреба различитих метода и техника за праћење напредовања ученика.

Завршни испит омогућава добијање различитих врста података релевантних за унапређивање процеса испита, пружање подршке школама у процесу самовредновања и вредновања и за праћење индикатора стања у образовању које је утврдио Национални просветни савет. Дакле, поред тога што представљају користан алат доносиоцима одлука у систему образовања и васпитања, ови подаци су вишеструко корисни и наставницима у планирању и програмирању свог рада.

В.Д. ДИРЕКТОРА

Др Бранислав Ранђеловић